

Våre strender – vår velferd

Strandrydding som inkludering og aktivt medborgerskap

Aase J. Kvanneid og Eugene Guribye

Prosjekttittel: Våre strender – vår velferd
Prosjektnummer: 101029-01
Institusjon: NORCE Samfunnsforskning
Finansieringskilde: Aust-Agder utviklings- og kompetansefond (AAUKF)
Rapportnr.: 2-2019 NORCE Samfunnsforskning
ISBN: 978-82-8408-001-7 (elektronisk); 978-82-8408-009-3 (trykt)
Antall sider: 44
Publiseringsmnd.: August
Bildetekst og kreditering: Plast i havkanten. (C) Eugene Guribye

Forord

Aksjonsforskningsprosjektet «Våre strender – vår velferd» er gjennomført med midler fra Aust-Agder utviklings- og kompetansecfond og i samarbeid med *Med hjerte for Arendal*, frivillige organisasjoner og offentlige aktører i Agder. Målet har vært å undersøke hvordan strandrydding som et globalt fenomen kan fungere som et meningsfullt inkluderingsprosjekt for personer som på ulike måter står ovenfor utenforskapsutfordringer.

Stor takk rettes til både deltakere, frivillige organisasjoner/ideelle stiftelser og offentlige aktører i Agder som har deltatt i undersøkelsen. Dette gjelder Våre Strender, Blå Kors, Aust-Agder Idrettskrets/Aktiv på dagtid, Agder friomsorgskontor, Med hjerte for Arendal, Arendal voksenopplæring, Way Back Kristiansand, KUBEN i Søgne kommune, og Green Bay Project i Lillesand.

Eugene Guribye har vært prosjektleder for NORCE og har bidratt til å planlegge strandryddingsaktiviteter sammen med organisasjonene der nødvendig; gjennomført deltakende observasjon under strandrydding; samt bidratt til analyse av data og skriving av rapport. Aase J. Kvanneid, forsker i NORCE har også bidratt til å planlegge aktiviteter; gjennomført deltakende observasjon og kvalitative intervjuer; og bidratt til analyse av data og skriving av rapport.

Kristiansand, 11. august 2019

Eugene Guribye,
Prosjektleder

Innhold

Forord	2
Sammendrag	4
1. Innledning	6
2. Mål og Metode	15
3. Engasjement om strandrydding	26
4. Strandrydding som et kinderegg	17
5. Strandrydding som arena for sosial inkludering	20
6. Hvordan kan strandrydding organiseres som aktivt medborgerskap og inkluderingsprosjekt?	26
7. Konklusjon	35
Referanser	38
Vedlegg: Intervjuguide	43

Sammendrag

Denne rapporten er finansiert av Aust-Agder utviklings- og kompetansefond og handler om hvordan strandrydding som en form for aktivt medborgerskap kan bidra til en opplevelse av nytte og verdi for mennesker som, av ulike årsaker, opplever at de står utenfor samfunnet. Dette omfatter ressurssterke personer som har utfordringer i form av utenforskap til arbeidslivet, psykisk helse, rus og kriminalitet, eller som kom til Norge som flyktninger. Strandryddingen inngår som en av flere aktiviteter som tilrettelegges for deltakerne i regi av frivillige organisasjoner eller i samarbeid mellom frivillig og offentlig sektor i Agder. Hovedvekt i denne rapporten er på strandrydding i Raet Nasjonalpark.

Med utgangspunkt i kvalitative intervjuer og deltagende observasjon analyserer vi hvordan strandryddingen adresserer de globale miljømessige utfordringene vi står ovenfor med hensyn til plastforsøpling i havet, samtidig som at den også er et «kinderegg» med andre folkehelsemessige og sosialt meningsfulle betydninger for deltakerne. Dette gjør at strandryddingen som aktivitet resonnerer med deltakerne på mer enn én måte og bidrar til en opplevelse av sosial inkludering på fire nivåer. Disse fire er *inkludering i gruppen* (nye vennskap, nettverksbygging), *inkludering i lokalsamfunnet* (rydding sammen med andre frivillige, forbigående skryter, avisen tar bilder, offentlig sektor fremhever aktiviteten som samfunnsrelevant), *inkludering i norsk «kultur» og samfunn* (for flyktninger), og sist men ikke minst, *inkludering i en nasjonal og global bevegelse* (troen på at kollektiv handling vil skape en endring).

I siste del av rapporten gjennomgås det hvordan strandrydding kan organiseres og utføres for å skape en best mulig synergieffekt for både strandryddere, tilretteleggere og storsamfunnet. Det er for det første behov for en helhetlig koordinering av strandryddingen på regionalt nivå. Det er behov for at noen i området har en oppdatert oversikt over hvor det har blitt ryddet, og hvor det er behov for mer rydding. Hold Norge Rents ordning med «Adopter en strand» kan her være et nyttig redskap, der hver organisasjon/bedrift velger seg ut et område som de tar hovedansvar for. En annen fleksibel løsning er at noen tar ansvar for å holde oversikt og gi organisasjonene informasjon om hvor det er ryddebehov, ved forespørsel. Et tredje alternativ kan være å gå sammen om å arrangere felles strandryddingsaksjoner, for eksempel på faste månedlige dager som enten koordineres som en stafett, eller av én aktør.

Dertil følger behovet for tilrettelegging av transport av ryddemannskap og av avfall. Deltagerne ønsket også bedre og enklere tilgang på ryddeutstyr og informasjon i form av rydekart eller lignende. Det er også behov for orientering om regler i forbindelse med kystskippersertifikat og andre forhåndsregler i området (hekketider, vern, osv), samt om håndtering av farlig eller skadelig avfall.

På bakgrunn av dette aksjonsforskningsprosjektet kan det dermed på den ene siden anbefales å utforske strandrydding som en inkluderingsaktivitet for personer som av ulike årsaker står ovenfor utenforskapsutfordringer. Ved hjelp av større koordinering innenfor en kommune eller region, er det et potensial for å organisere strandryddingsaktiviteter på tvers av organisasjoner og sammen med andre frivillige for å tilrettelegge for den sosiale dimensjonen ved aktiviteten i enda større grad. På den andre siden anbefales det å betrakte strandrydding som et av de fremste eksemplene på *aktivt medborgerskap* i moderne tid. Snarere enn å forsøke å fremme aktivt medborgerskap *top-down*, vil vi argumentere for at det er myndighetenes oppgave i et samskapingsperspektiv å tilrettelegge for denne typen *bottom-up* initiativer der de oppstår.

Vi gjør bruk av begrepet «resonans» og argumenterer for at det frivillige engasjementet rundt strandrydding er avhengig av en form for gjenklang i resten av samfunnet. Aktiviteten må fremstå som meningsfull for både den enkelte strandrydderen og i samfunnet forøvrig. Funn i undersøkelsen antyder at strandrydding som frivillig aktivitet neppe er bærekraftig over tid uten en samfunnsmessig resonans i form av betydelige lovreguleringer og restriksjoner fra myndighetenes side med hensyn til produksjon og bruk av plast.

1. Innledning

Levekårsutfordringene i Aust-Agder er velkjente og har vedvart over tid. Uføretrygding og andre former for utenforskap i arbeidslivet er spesielt store utfordringer i Agderfylkene (Olsen et al., 2009; Olsen & Jentoft, 2013) og utfordringene har også holdt seg konstant over tid. De som selv er rammet av disse problemene ser den passive utenfortilværelsen som uønsket og knytter sterke sosiale og personlige verdier til samfunnsdeltakelse (ibid). Forskning har imidlertid vist at personer uten sysselsetting og/eller med lav utdanning deltar i frivillig innsats i mindre grad enn personer som er sysselsatt og/eller har høyere utdanning (Folkestad et al., 2015).

Regionplan Agder 2020 slår fast at bekjempingen av disse utfordringene krever målrettet arbeid på tvers av kommunegrenser og forvaltningsnivåer. I en rekke offentlige dokumenter peker myndighetene på at oppgaver som bekjemping av utenforskap, inkludering, folkehelsearbeid, velferdsutfordringer og omsorg ikke er et ansvar for det offentlige alene – men at hele samfunnet må bidra (e.g. St.meld. nr. 47 (2008–2009) *Samhandlingsreformen*; Meld. St. 19 (2014-2015) *Folkehelsemeldingen*; NOU 2011:11 *Innovasjon i omsorg*; St. Meld nr. 39 (2006-2007) *Frivillighet for alle*; Meld. St. 30 (2015–2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk*; Meld. St. 16 (2015-2016) *Fra utenforskap til ny sjanse*).

I denne rapporten undersøker vi muligheter for å bruke Raet Nasjonalpark som en ramme for innovative samskapingstiltak som kombinerer sosiale, velferds- og helsemessige dimensjoner med naturopplevelser og miljøvern. Målgruppen er personer som på ulike måter står ovenfor utenforskapsutfordringer, og som har involvert seg i aktiviteten strandrydding gjennom en organisasjon. Raet nasjonalpark ble opprettet i 2016 på tvers av verneverdige naturområder på sjø og på land i Grimstad, Arendal og Tvedestrand kommune, og er et av Agderregionens mest brukte friluftsområder. Norske myndigheter har over tid hatt fokus på å samordne virkemiddelapparatet på tvers av sektorer og administrative nivå for å kombinere forvaltningen av verneområder med kulturell, sosial, miljømessig og økonomisk verdiskaping (Larsen et al., 2013). Med sosial verdiskaping peker man på verdier som fellesskapsfølelse, dugnadsånd, samarbeid, samhandling, lokalt engasjement, tilhørighet og nettverk (Magnussen et al., 2011; Brandtzæg & Haukeland, 2012). Men forskning har vist at fokuset på sosial verdiskaping i verneområder i praksis stort sett relateres til undervisning og friluftsliv (Larsen et al., 2013). Her kan det altså være rom for innovative tilnærminger til sosial verdiskaping i verneområder.

Som det kommer frem i forslaget til Verneplan for Raet Nasjonalpark, brukes området mye av lokale foreninger og lag, barnehager, skoler, leirskoler, folkehøyskole og ulike institusjoner. Men den foreslåtte verneplanen berører ikke sosiale eller velferdsdimensjoner mer spesifikt. Det ligger her muligheter for å betrakte den nyetablerte Raet nasjonalpark som en potensiell arena for samskaping mellom kommunen og

sivilsamfunnet med tanke på både miljø- og velferdsmessige gevinster. *Samskaping* (co-creation) er et begrep som har blitt lånt fra næringslivet, hvor aktører går sammen for å finne løsninger i fellesskap. I en velferdssammenheng innebærer dette å skape engasjement og sette komplementære ressurser i spill på tvers av sektorer (Guribye, 2016). Mange norske kommuner har i den forbindelse latt seg inspirere av den danske satsingen på «Kommune 3.0» der samskaping, *aktivt medborgerskap* og fasilitering av sivilsamfunnsengasjement er sentrale velferdsstrategier (Guribye, 2016; Torfing et al., 2016; Ulrich, 2016).

I den forbindelse har Arendal fremstått som en foregangskommune gjennom prosjektet Med hjerte for Arendal (MHFA) som har etablert en samarbeidsplattform mellom etterhvert rundt 100 organisasjoner, lag og foreninger, kommunen, næringsforeningen og forskningsmiljøer. Prosjektet er blant annet trukket frem i St. Meld. 29 (2012-2013) *Morgendagens omsorg*, boks 4.6; Kommunal- og moderniserings-departementets *Inspirasjonshefte om Samarbeid mellom frivillige og kommuner*; Rapport fra KS-nettverksprosjekt *Innovative frivillighetskommuner*; og i juryens begrunnelser for tildelingen av KMDs Innovasjonspris til Arendal kommune i 2014. Samskappingsarbeidet i MHFA er langsiktig, tillitsbyggende og basert på et komplementært ressursperspektiv der hver aktør utfyller hverandre. Samarbeidsplattformen har gitt grobunn for samskaping som har resultert i nye tjenester, medborgerskap, engasjement og innovasjon (Guribye, 2016; 2017a; 2017b; Eimhjellen & Loga, 2017).

Det mulighetsrommet denne samskappingsplattformen gir i forhold til innovativ sosial verdi(sam)skaping i den nyopprettede Raet Nasjonalpark, har dannet utgangspunktet for dette aksjonsforskningsprosjektet.

1.1 Verdien av naturopplevelser

Forskning har vist at bruk av nasjonalparkområder ikke bare handler om naturvern, men kan også ha betydelige sosiale og helsemessige dimensjoner (Wolsko et al., 2016). Naturopplevelser har blitt knyttet til redusert angst og depresjon (Gonzalez et al., 2009); redusert stress (Wells & Evans, 2003); raskere rehabilitering etter operasjoner (Park & Mattson, 2009); økt kognitivt funksjonsnivå hos personer med konsentrasjonsvansker (Taylor & Kuo, 2009); samtidig som at naturområder kan være attraktive lokaliteter for fysisk aktivitet (Hartig, 2008), sosialt samvær og sosial støtte (Shinew et al., 2004). Nasjonalparker gir folk fra ulike sosiale og kulturelle bakgrunner anledning til å dele område og opplevelser og kan dermed bidra til å fremme lokale og regionale identitetsprosesser, tilhørighet og lokalsamfunnsutvikling (Lovett, 1998). Tilgang til bruk av nasjonalparksområder kan dermed relateres til både sosial, helsemessig og økologisk bærekraft.

Det å knytte disse dimensjonene sammen er ikke nytt. Helt siden middelalderen har kontakt med naturen blitt sett på som spesielt helsebringende. Både fengsler, sykehus, klostre og

kirker skal ha brukt gårdsbruk i behandlinger av datidens syke (Kismul & Kogstad 2018). I dag har begreper som *Inn på tunet* og *Grønn omsorg* (Green Care) funnet solid fotfeste i helse- og omsorgstjenester, med fokus på tilbud og aktiviteter i gårdsmiljøer (Berget et al., 2018). Regjeringen lanserte i 2012 en egen handlingsplan for Inn på tunet, på tvers av Kommunal- og Regionaldepartementet og Landbruks- og Matdepartementet. Tilnærmingen forventes å ha et stort potensial i skjæringspunktet mellom velferdstjenester og næringsutvikling. Steigen og kollegaer (2005, i Berget et al., 2018) har gjennomgått forskning fra de nordiske landene i en 20-års periode og funnet at grønn omsorg har effekt på mestring, psykisk helse, fysisk aktivitet, struktur, mening og følelse av verdifullhet. Fokuset i mange av studiene har vært på samvær med domestiserte husdyr. Men erfaringene tyder på at også andre typer naturopplevelser bør kunne gi velferdsgevinster. I denne studien har vi undersøkt mulighetsrommet langs disse dimensjonene i tilknytning til det store engasjementet rundt strandrydding av plastavfall.

1.2 Strandrydding

Bruken av plast er tyvedoblet de siste 50 årene, og forventes å tyvedobles igjen de neste 20 årene (World Economic Forum, 2016). Det produseres i overkant av 300 millioner tonn plast hvert år, hvorav 4-12 millioner tonn havner i havet (Geyer et al., 2017). Kunnskapen rundt plastens lange nedbrytningstid har vært tilgjengelig gjennom skolepensum og media for befolkningen generelt siden 1980-tallet, og miljøvernere og/eller lokale dugnadsgjenger har lenge påtatt seg samfunnsansvaret med rydding av populære natur/turområder på eget initiativ. Men de siste årene har ny kunnskap om omfanget og konsekvensene av marint plastavfall gitt økende grunn til bekymring (Meld. St. 45 (2016-2017). *Avfall som ressurs – avfallspolitikk og sirkulær økonomi*).

Internasjonalt har det vært stort fokus på det såkalte plastbeltet i det nordlige Stillehavet, der man finner konsentrasjoner på 18 kg plast flytende per kvadratkilometer av hav, med opp til 580 000 plastbiter per kvadratkilometer (Cozar et al., 2014; Law et al., 2010). Plasten som flyter på overflaten er likevel en marginal del av den totale plastmengden i havet; 94 prosent av all plast i havet ender opp på havbunnen, der gjennomsnittskonsentrasjonen av plast er så høy som 70 kg per kvadratkilometer, tilsvarende et sted mellom 25 og 65 millioner tonn med plast (Pham et al., 2014). I hovedsak stammer dette fra avfall på land (Jambeck et al., 2015). En fjerdedel når havet fra 10 elver i Asia og Afrika (Schmidt et al., 2017) og sirkuleres videre i havets transportbånd, også til strender i Europa. I tillegg kommer store utslipp fra kystnær industri, fiskerinæringen og hobbyfiskere, som store ansamlinger med tapte hummerteiner og garn. I Norge dominerer plastavfall fra fiskeri og oppdrett i nord, mens i sør er plastavfall fra forbrukere den dominerende kilden (Meld. St. 45 (2016-2017). *Avfall som ressurs – avfallspolitikk og sirkulær økonomi*).

Selv om det på en global skala kun er 1 prosent av denne marine plasten som finnes i strandsonen, er imidlertid konsentrasjonen av plast på strender hele 2000 kg per kvadratkilometer, ettersom flaten selvsagt er langt mindre enn på havbunnen (Ryan et al.,

2014). Dermed gir det likevel stor mening å fokusere på strandrydding som tiltak mot marin forurensning (Eunomia, 2016). Det er imidlertid ikke denne kunnskapen i seg selv, men lokale funn av døde marine dyr som ser ut til å virkelig ha inspirert folk over hele verden til strandrydding de siste årene. På vestkysten av Norge ble det for eksempel i 2017 funnet en strandet gåsenebbhval med 30 plastposer i tarmsystemet slik at den måtte avlives. Denne og andre såkalte *plasthvaler* har bidratt til å skape enormt globalt engasjement rundt problemet. Skrekkmeldinger har sirkulert i sosiale medier om at innen 2050 vil det være mer plast enn fisk i havet (World Economic Forum, 2016), at innen 2050 vil all sjøfugl ha plast i tarmene (Wilcox et al., 2016), at en rekke marine pattedyr står i fare som et resultat av plastinntak (e.g. Schuyler et al., 2013; Gall & Thompson, 2015), og at mikroplast er funnet i 83 prosent av drikkevann som er analysert på verdensbasis.

Dette fokuset har resultert i en global bevegelse som delvis består av etablerte og nyopprettede frivillige miljøorganisasjoner, nye innovative bedrifter som fokuserer på resirkulering av plast, plastbesparende tiltak i etablerte bedrifter, nye lovgivninger på området, økende forskningsfokus, og ikke minst stort folkelig engasjement. Trender som *plogging* (et svensk begrep for «plocka» og «jogga» der man kombinerer trim med søppelrydding), apper som *#2Minute Beachclean* og tilstøtende aktivisme som *Ban Single Use Plastics* knytter folk sammen på tvers av landegrensene uten å nødvendigvis være knyttet til samme organisasjon. I Norge har organisasjoner og initiativer som *Hold Norge Rent*, *Kystlotteriet*, *Nordic Ocean Watch* og *Våre Strender* etablert seg de siste årene. Sistnevnte har etablert en fasiliteringsmodell for engasjement mot marin plastforurensning i Raet Nasjonalpark etter samskappingsmodell fra *Med hjerte for Arendal* (Guribye, 2016). Tall fra Norsk Medborgerpanel analysert av NORCE viser at her i landet har andelen strandryddere økt enormt siden 2015 da rundt 5 prosent var involvert, til 25 prosent eller én av fire i 2017 (Tvinnereim, 2018). Majoriteten har imidlertid gjort dette på eget initiativ, og ikke som del av en organisert aktivitet. Dermed kan det argumenteres for at strandrydding¹ har blitt et av de fremste eksemplene på aktivt medborgerskap i nyere tid.

1.3 Aktivt medborgerskap

Som tidligere nevnt har det i den såkalte «Kommune 3.0» tankegangen vært stort fokus på aktivt medborgerskap i form av promotering av økt engasjement og en større «vi» tankegang blant kommunens innbyggere. Det store fokuset har i praksis likevel vært på samskaping mellom det offentlige og frivillige organisasjoner (Folkestad et al., 2015). Det henger ikke minst sammen med at tunge aktører som KS og Frivillighet Norge, som representerer over 50 000 lag og foreninger i landet, har vært pådrivere for utviklingen av kommunal frivillighetspolitikk for å legge grunnlag for vekst og utvikling i frivilligheten og bedre samarbeid mellom lokale foreninger og kommunen. En annen utfordring har vært knyttet til at de store ambisjonene om mer frivillighet er en *top-down* politikk fra

---

¹ Vi bruker begrepet *strandrydding* som en generell betegnelse på opprydding av plast langs kysten, selv når det ikke nødvendigvis dreier seg om sandstrender i og for seg.

myndighetenes side. Evalueringen av *Big Society* satsingen i Storbritannia der myndighetene hadde lignende ambisjoner, har vist at man ikke lyktes med å overføre makt fra stat til innbyggere (Civil Exchange, 2015). Samskaping er slik sett ikke noe man kan «presse ned over hodet» på frivillige innbyggere (ibid; LaCour, 2014). Det virker derfor avgjørende å skape forankring og eierskap i sivilsamfunnet og hos enkeltinnbyggere for å lykkes med å skape aktivt medborgerskap.

Samtidig ser man internasjonale tendenser til mer ad-hoc frivillighet, det vil si mindre «trofasthet» mot frivillige organisasjoner. I stedet ser man en fremvekst av nye former for frivillighet, inkludert *voluntourism* (frivillige aktiviteter som del av turisme), nye typer private initiativer og grasrotengasjement utenfor de tradisjonelle frivillige organisasjonene (Folkestad et al., 2015; Schulpen & Huysse, 2017; Devereux, 2008). Sentrale eksempler ved siden av strandrydding er det internasjonale engasjementet rundt den såkalte flyktningkrisen på de greske øyene (Guribye & Mydland, 2018) og Sykling uten alder (Cycling without age), der engasjerte innbyggere over hele verden har tatt initiativet til rickshaw-sykkelturer med beboere i omsorgshjem. Forskere har knyttet denne generelle utviklingen mot ad-hoc frivillighet til økt individualisering og en tendens til at de frivillige organisasjonene har ønsket for mye lojalitet, engasjement og tid fra sine medlemmer (Macduff, 2005; Rochester et al., 2010).

En del forskning har derfor fokusert på motivasjonsfaktorer hos innbyggere (e.g. Jakobsen & Andersen, 2013; van Eijk & Steen, 2014). Men målet om aktivt medborgerskap fordrer også utviklingen av nye medvirkningsprosesser, møteplasser og kommunikasjonssystemer mellom kommune og enkeltfrivillige som kan bidra til tillitsskaping mellom aktørene. På dette feltet vil ikke metodikker for samskaping med frivillige organisasjoner være tilstrekkelig. I tillegg tyder forskning på at aktivt medborgerskap er demografisk/sosioøkonomisk betinget. I Norge er den typiske frivillige en gift, norskfødt mann mellom 35 og 49 år med høy utdanning og inntekt (Folkestad et al., 2015). Når man skal fremme aktivt medborgerskap er det dermed behov for å utvikle tilnærminger som gjør at man i større grad engasjerer et bredere lag av befolkningen.

Det store spørsmålet innenfor en slik «Kommune 3.0» tankegang er dermed: hvordan kan man tilrettelegge for aktivt medborgerskap? Hva fremmer engasjement i befolkningen? Forskning antyder at veien fra å være passiv observatør til aktivt deltagende samfunnsborger kan utløses av flere forskjellige faktorer på både individuelt og kollektivt nivå. La oss se på dette i forhold til miljøengasjement gjennom strandrydding, ettersom fokuset vårt her er på strandrydding som frivillig aktivitet.

1.4 Aktivt miljøengasjement

Tidligere forskning har vist at kunnskapsnivået om sammenhengen mellom lokalt miljø og globalt klima er en viktig faktor i forhold til folks miljøengasjement. En studie med utgangspunkt i 119 land viste at utdanningsnivå kombinert med en forståelse av de

menneskeskapte årsakene bak klima og miljøproblemer var sterke forutsetninger for at folk oppfatter problemene som en risiko (Lee et al., 2015). Å spre kunnskap om klima og miljøproblemer har dermed vært sentrale fokusområder i flere tiår, både nasjonalt og globalt (Norgaard, 2011; Kvanneid 2018). Likevel har kunnskap og forståelse om omfanget og dynamikken mellom menneske, miljø og klima vist seg å ikke være tilstrekkelig for konkret endring i praksis. Norgaard (2011) argumenterer for at kunnskapsnivået om miljø og forurensing har vært høyere i Norge over lengre tid enn i de fleste andre sammenlignbare land, uten at dette nødvendigvis har skapt større grad av mobilisering.

Tradisjonelle teorier om motivasjon for handling bygger ofte på sosiologen Max Webers (1974 [1964]) klassifiseringer. Her er fokus på *følelsesstyrte handlinger* som gir glede eller velbehag, eller som har rot i bekymring eller uro; *tradisjonelle handlinger* som gjøres fordi «det er slik vi pleier å gjøre det»; *verdistyrte handlinger* som trekker motivasjon fra ideologi eller religion; og *målrettede handlinger* som fokuserer på å gjøre ting mest mulig effektivt og oppnå konkrete og målbare resultater. Men det gis lite rom til å belyse hvordan *erfaring* spiller inn på motivasjon og endring. Historikeren Dipesh Chakrabarty (2009) peker blant annet på at når den *kroppsliggjorte erfaringen* med klima og miljøproblemer uteblir, kan dette forklare hvorfor folk generelt ikke tar til handling på tross av høy kunnskap om klima- og miljøutfordringer. Det å føle klima- og miljøendringer på kroppen i stor nok grad står dermed sentralt. Dette ser vi også i studier som peker på at erfaringer med sterke temperaturendringer og sesongvariasjoner er en av de sterkeste prediktorene for at folk oppfatter klimautfordringer som en risiko i Afrika og Asia (Lee et al., 2015, Kvanneid 2018).

Erfaringsaspektet gjør at *emosjoner* som utløses av den direkte koblingen mellom kunnskap og erfaring står sentralt. For mye klimafrykt, i form av en følelse av ukontrollerbar klimaendring, kan i visse tilfeller føre til passivitet, angst og apati (Nisbet, 2009; Norgaard 2011; Kvåle, 2015). Dermed fremstår troen på at man kan bidra til å endre noe i omgivelsene, troen på egenmestring gjennom fysisk erfaring, som et relevant ledd i forståelsen av hvorfor mennesker velger å handle «miljøvennlig».

En annen utfordring er at man ofte har et relativt snevert syn på miljøengasjement uten å forsøke å forstå andre sider av folks liv som også kan ha stor betydning for engasjementet. Den tyske sosiologen Hartmut Rosa som i stor grad bygger på blant annet Weber, bruker begrepet *resonans* for å beskrive en mer utvidet og generell opplevelse av kvalitative bånd mellom individet og samfunnet eller omverdenen (Rosa 2014, 2017 a,b; Diaconu, 2017). Resonans er for Rosa en normativ form for relasjon til verden karakterisert av affeksjon og emosjoner, interesse for egenverdien i relasjonen, og en tiltro til egenmestringsevne når individet og verden berører og transformerer hverandre. Dette kontrasterer han til en fremmedgjøring til både de sosiale og naturmessige omgivelsene, karakterisert av utenforskap, avstand og likegyldighet. Resonans handler i denne sammenhengen om verdien i å la seg selv bli berørt av verden og handle deretter, om å føle seg adressert av noe verdifullt som påvirker en, og en opplevelse av at en selv er med på å påvirke verden.

Mens Rosa har blitt kritisert for sin åpenbart normative og romantiske sosiologiske tiltakspakke (Diaconu, 2017), bruker Kvanneid (2018) resonans som en løsere metafor for å gi en empirisk beskrivelse av hvordan en såkalt global "klima-bevissthet" nedfeller seg i et lite lokalsamfunn i Nord India. Rovdrift på naturressurser over lang tid, kombinert med klimaendringer, har skapt en belastende sosioøkonomisk situasjon for mennesker bosatt i regionen. Globale og nasjonale aktører har derfor brukt betydelige ressurser på å øke lokalbefolkningens klima og miljøbevissthet gjennom tiltakspakker og utdanning, tilsynelatende uten lokal respons eller engasjement rundt saken.

Lokalbefolkningen oppfattet ikke naturkatastrofer og utarming av naturressurser i området som en konsekvens av klimaendringer i og for seg, men som et resultat av samfunnets moralske forfall og korrupsjon. Global oppvarming og dets lokale konsekvenser som flom, erosjon og ustabile sesongvariasjoner, fremsto som et korrektiv til hvordan mennesker burde forholde seg til hverandre, til sine guder, og til omgivelsene. Følgelig ble løsningene for dem å gjennomføre visse ritualer, og å endre sine sosiale praksiser. Studien viser dermed at endringsprosesser ikke nødvendigvis skapes kun gjennom en appell til modernisering og vitenskapelig bevisstgjøring, men responsen på forverring i klima og miljø uttrykkes kulturelt og sosialt. Det er derfor nødvendig å skape *resonans* med lokale erfaringer, verdier, behov og forståelser.

Disse innsiktene fra et lokalsamfunn i India kan ha stor relevans også i en norsk sammenheng. Snarere enn å fokusere på miljøengasjement som en isolert del av individers og gruppers liv, er det viktig å ha en mer helhetlig tilnærming. Strandrydding kan for eksempel skape en opplevelse av mening og medvirkning på mange områder, og har som vi skal se både miljømessige, folkehelsemessige, sosiale og kreative aspekter ved seg. Det er dermed muligheter for at strandrydding kan gi resonans hos den enkelte på mange ulike måter, utover klima- og miljøbevissthet.

1.5 Strandrydding som velferdstilbud

Det offentlige tjenesteapparatet er ofte preget av en silotenkning der tiltak i hovedsak er rettet mot spesifikke innsatsområder som omsorgstjenester, miljøtiltak, folkehelse osv. Samskaping med sivilsamfunnet utfordrer på mange måter denne måten å organisere tjenestene på, og gir nye muligheter til å designe totale ytelser der man kan tenke langs flere av disse dimensjonene samtidig. Skal man ta utgangspunkt i folks behov for å kunne delta i samfunnet på grunnlag av sine individuelle ressurser, behov, forståelser og interesser, blir dette absolutt nødvendig.

Utgangspunktet for dette aksjonsforskningsprosjektet er på denne bakgrunnen å utforske på hvilke måter strandrydding kan bidra til å *inkludere* individer som står ovenfor utenforskapsutfordringer. Hvordan kan strandrydding gi muligheter til en opplevelse av at ens ressurser er til nytte på tross av utenforskapsutfordringer? Og kan strandrydding bidra til en form for *resonans* som gir grobunn for aktivt medborgerskap og engasjement?

Det empiriske fokuset i dette aksjonsforskningsprosjektet har vært på tiltak/tilbud i Agderregionen med strandrydding som aktivitet for personer som står ovenfor en utenforskapsutfordring. Dette inkluderer i første rekke aktiviteter i Raet Nasjonalpark, men vi har også i mer begrenset omfang innhentet erfaringer fra Kristiansand, Søgne og Lillesand.

Organisasjonen Våre Strender har fokus på å skape holdningsendringer til marin forsøpling, og fasiliterer i samarbeid med Med hjerte for Arendal lokalsamfunnsmobilisering der både kommunale, frivillige og kommersielle aktører inngår i samarbeid (Guribye, 2016). I tilknytning til dette aksjonsforskningsprosjektet har det foregått samarbeid med Arendal voksenopplæring, Blå Kors, Aust Agder Idrettskrets og Agder friomsorgskontor. Våre Strender har bidratt til å tilrettelegge for strandrydding enten ved å organisere aktiviteter, eller ved å bidra med ryddeutstyr, velge ut relevante lokaliteter, gi informasjon, holde inspirasjonsforedrag og sørge for transport av avfall ved behov.

Voksenopplæringen har gjennom prosjektet *Folk møter folk* i samarbeid med Med hjerte for Arendal utviklet det de kaller «samfunnspraksis» (Guribye, 2017b). Man tilrettelegger der for forbindelser mellom deltakere i introduksjonsprogrammet for flyktninger og sivilsamfunnsaktører med tanke på å bidra til nettverksbygging i lokalsamfunnet. I den forbindelse har man knyttet deltakere med relevante yrkes- og utdanningsbakgrunner opp mot Våre Strender. I tillegg har det blitt tatt initiativ til å invitere yngre deltakere i grunnskolen til strandryddingsaksjoner.

Blå Kors sitt *Steg for steg* prosjekt skreddersyr opplegg basert på deltakernes ønsker og behov på veien mot et vanlig liv i rusfrihet. Organisasjonen tar ansvar for å være bindeleddet inn mot hjelpeapparatet og samfunnet forøvrig, og sørger for nødvendig samspill og helhet som kan gi deltakerne nye relasjoner, nye mønstre og en ny hverdag. I samarbeid med Våre Strender har man i den forbindelse utforsket strandrydding som et aktivitetstilbud til deltakerne.

Agder friomsorgskontor er underlagt Kriminalomsorgsdirektoratet, og har ansvar for å organisere samfunnsstraff for domfelte. Samfunnsstraff er det mest brukte alternativet til fengselsstraff, og tilbys rundt 2500 personer hvert år. Straffen utmåles i et antall timer som skal gjennomføres innen en tidsfrist, minimum 30 timer, maksimum 420 timer. Den domfelte må samtykke til samfunnsstraffen, som brukes til samfunnsnyttig arbeid i frivillige organisasjoner, sosiale institusjoner, kirker, skoler osv. Straffen har dermed et sterkt element av å gi en mulighet til å gjøre opp for seg ettersom tiden brukes til å gjøre noe som er nyttig for fellesskapet². I samarbeid med Våre Strender har man i 2018 utforsket

---

² <http://www.kriminalomsorgen.no/samfunnsstraff.237888.no.html>

mulighetene for at strandrydding kan være en del av samfunnsstraffen dersom vedkommende selv ønsker dette.

Aktiv på dagtid i regi av Aust-Agder idrettskrets tilbyr aktiviteter for personer mellom 16-70 år som står helt eller delvis utenfor arbeidslivet (Helmersen et al., 2018). Prosjektet driftes i samarbeid med Arendal, Grimstad, Lillesand og Risør kommune og består i å organisere meningsfulle aktiviteter – på dagtid – til deltakerne. I første omgang gjaldt dette primært idrettsaktiviteter, men i forbindelse med delprosjektet *Sammen mot utenforskap* finansiert av Sparebankstiftelsen Sør og i samarbeid med Med hjerte for Arendal, har man også etablert andre alternative aktivitetstilbud, inkludert *plogging*. Dette er som tidligere nevnt en ny aktivitetstrend der deltakerne plukker søppel mens man er i fysisk aktivitet.

Organisasjonen *Way Back* i Kristiansand har fokus på å hjelpe fengselsinnsatte å mestre overgangen til en rus- og kriminalitetsfri hverdag etter fengselsopphold. Tilbudet består i en fadderordning der tidligere fengselsinnsatte som har mestret overgangen til et rus- og kriminalitetsfritt liv jobber etter likemannsprinsippet for å hjelpe deltakerne. Et sentralt utgangspunkt er at deltakerne betraktes som likemenn, ikke som klienter. Deltakerne tilbys aktiviteter på bakgrunn av interesser osv. I Kristiansand har organisasjonen kjøpt inn en gammel fiskebåt som blant annet brukes til strandryddingstokter kombinert med fiske og sosialt samvær.

I Søgne kommune har man etablert *Mulighetshuset KUBEN* i samarbeid mellom kommunen, brukerorganisasjonen A-larm, Handelsforeningen i Søgne og NORCE. Brukermedvirkning er et sentralt virkemiddel i tilbudet til personer med omfattende problemer knyttet til kombinasjonen rus- og psykisk helse (ROP). Mulighetshuset KUBEN skal fungere som en arena med mulighet for aktivitetstilbud, møter, samtaler, undervisning, selvhjelpsgrupper og så videre. Strandrydding ble forsøkt ut som aktivitet fra høsten 2018. I Lillesand kommune har enhet for Psykisk helse og rus et frivillig lavterskeltilbud kalt *Dagsen*, der deltakerne 2 dager i uken har friluftaktiviteter inkludert bygging av gapahuk og havbunnrydding (hummerteiner o.l.). Vinteren 2018 ble også strandrydding testet ut som aktivitet sammen med andre frivillige for å skape en møteplass med andre folk i lokalsamfunnet.

Felles for alle disse tilbudene og tiltakene er et utgangspunkt i deltakernes individuelle ressurser, behov og interesser, samt grep for å (gjen)koble individene opp mot det øvrige samfunnet. Verdien i strandrydding betraktes ikke bare i form av miljøgevinst, men som et ledd i mål om å gi deltakerne anledning til å bekjempe utenforskap gjennom å bidra med samfunnsnyttige og meningsfulle aktiviteter. Det er også helt sentralt at strandryddingen er fullstendig frivillig, selv for de som soner samfunnsstraff og alternativt kan velge andre oppgaver.

2. Mål og Metode

Det overordnede målet med aksjonsforskningsprosjektet var slik sett å bidra til bedre levekår, tilhørighet og lokalsamfunnsutvikling i kommuner tilknyttet Raet Nasjonalpark. Et delmål var å tilrettelegge for samskapingsarenaer der komplementære ressurser settes i spill slik at sosiale og velferdsmessige dimensjoner kombineres med konkret og holdningsskapende arbeid mot marin plastforurensning i Raet Nasjonalpark. Et annet delmål var å gjennom følgeforskning tilføre prosjektet ekstern kunnskap, analysere erfaringer fra prosjektet og spille dette tilbake til prosjektet underveis for å sikre bedre gjennomføringsevne, og dokumentere erfaringer fra prosjektet for å sikre overføringsverdi. Et tredje delmål var å bidra til å finne kommunikasjonsteknologiske løsninger for å kunne koordinere de ulike aktørene som er involvert i aktivitetene uten store administrative merkostnader. Et fjerde delmål var å bidra til å skape arbeidsplasser i regionen basert på sirkulær økonomi og gjenvinning av marin plast. Dette siste målet ble i løpet av prosjektperioden vurdert som prematurt.

I dette prosjektet har vi valgt å samle inn data ved bruk av kvalitativ metode. Denne formen er valgt fordi vi ønsket å gi en innsikt og forståelse av strandrydding som meningsbærende aktivitet gjennom å la deltagerne uttrykke sine erfaringer og refleksjoner rundt aktiviteten. For å oppnå størst mulig grad av empirisk forankring, benyttet vi oss av intervjuer og deltagende observasjon av gruppene og deltagerne gjennom høsten 2018. Deltakende observasjon impliserer at forskere deltar i aktiviteter sammen med personene som er involvert i aktivitetene som studeres, samtidig som at man systematisk observerer praksisen (Emerson et al., 1995). Metoden gir dermed en ekstra dimensjon til forskerens forståelse av fenomenet, og kan samtidig virke som en tillitsskapende og utjevnende praksis mellom forsker og gruppen eller individene man arbeider sammen med. I dette tilfellet har det vært sentralt at forskerne deler erfaringen av strandrydding med gruppen, samtidig som han eller hun registrerer hva som gjøres og sies underveis. Samtaleformen var uformell, og ingen strukturerte intervjuer ble foretatt underveis under strandryddingen. Det ble gjort deltagende observasjon i totalt 7 ulike strandryddeaksjoner i regi av de tidligere nevnte organisasjonene. Totalt ble det observert 25 personer på strandryddeaktiviteter, ekskludert forskernes deltagelse. Forskerne bidro også delvis til å fasilitere kontakt mellom organisasjoner, og deltok i informasjonsmøter i forkant av aktivitetene. Som del av aksjonsforskningen, har prosjektleder også inngått i styret i organisasjonen Våre Strender.

I tillegg ble det gjennomført fokusgruppeintervjuer og individuelle intervjuer. Formålet var å få tilgang til deltagerens refleksjoner rundt opplevelsen av strandrydding, samt et inntak til deltagerens uttalte motivasjoner, erfaringer og vurderinger av opplevelsen. Fokusgruppeintervjuene og de individuelle intervjuene ble utført i etterkant av aktivitetene. Vi intervjuet tilsammen 10 personer som hadde deltatt i strandrydding i de tidligere nevnte organisasjonene, hvorav 3 var menn og 7 kvinner. I tillegg samlet vi inn erfaringer fra aktivitetstilbydere i Arendal, Kristiansand, Søgne og Lillesand. Intervjuene ble avholdt i

lokaler hvor deltagerne var godt kjent, eller hvor de uansett møtte hverandre etter aktiviteten. Intervjuset var semistrukturert, og gav rom for individuelle digresjoner og refleksjoner. Sentrale spørsmål omkranset rene beskrivelser av aktiviteten, hvordan den ble organisert, hva deltagerne visste om plast og marint avfall før prosjektet ble satt i gang, og deres generelle erfaringer med aktiviteten. Det ble også spurt om aktiviteten opplevdes meningsfull og/eller holdningsendrende.

Prosjektet har etterfulgt retningslinjer fra Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), som understreker at all forskning skal respektere deltageres autonomi, integritet, frihet og rett til medvirkning/medbestemmelse, og at all privat eller sensitiv informasjon skal tilnærmes med forsiktighet og ansvar. I dette tilfellet har prosjektet ikke innhentet data av sensitiv karakter, og intervjuene er ikke tatt opp digitalt. Originale intervjuer er fullstendig anonymiserte og inneholder ingen personkarakteristika. Alle navn som inngår i denne rapporten er fiktive. Ettersom det empiriske materialet ikke inneholder noen form for sensitiv informasjon, har vi likevel valgt å la organisasjonstilhørighet komme frem i forbindelse med sitater. Det er innhentet informert samtykke i alle tilfeller, og i ett tilfelle valgte en av deltakerne å ikke inngå i undersøkelsen.

Det samlede datasettet er analysert ved hjelp av det kvalitative analyseverktøyet Nvivo 11, hvor de to forskerne gikk gjennom og kodet det samlede datamaterialet i kategorier i samsvar med problemstillingene i prosjektet.

3. Strandrydding som et kinderegg

Opplevelsen av strandryddingen ble karakterisert som svært positiv av alle deltagerne i studien. Ord som ble brukt for å beskrive opplevelsen var «gøy», «gildt» [dialektform av fint, bra, ypperlig], «godt» og «helt topp».

Selv om grunnen til hva som var mest positivt varierte noe fra person til person, var det felles for de fleste at aktiviteten gav en kombinasjon av ting som gjorde at de følte seg bra etterpå. Blant dette har vi identifisert elementer av fysisk aktivitet (spaserturer, *plogging*), rene naturopplevelser, sosialt samvær med andre, kreativ utfoldelse og sist men ikke minst, et mer abstrakt element av «mening». Strandryddingen har dermed et «kinderegg» element ved seg som gjør det appellerende av mer enn én grunn, det er ikke bare oppryddingsarbeidet i seg selv som står i fokus for opplevelsene. Vi vil i det følgende redegjøre for noen av disse aspektene gjennom empiriske eksempler, hvor vi skisserer hvilke positive sider ved strandryddingen deltagerne selv la vekt på.

3.1 Det sosiale aspektet

Det sosiale aspektet var den vanligst oppgitte positive opplevelsen blant deltagerne. Flere oppga at det sosiale var viktigere for den totale opplevelsen enn for eksempel mengden søppel de plukket. «Lydia» oppga at det mest positive med strandryddingen uten tvil var «å bli kjent med folk», og for noen var det sosiale faktisk avgjørende for oppmøtet. «Omar», for eksempel, mente at de sosiale relasjonene som ble skapt under strandryddingen var avgjørende for hans deltagelse.

Omar: «Jeg må være klar på dette. For meg handler dette om sosiale relasjoner. Om det ble borte, så er ikke dette så interessant for meg. Våre Strender [organisasjonen] etablerer et vennlig forhold til oss, og til samfunnet, vi kan sitte sammen og drikke kaffe og te – det er miksen av [strandrydding og det sosiale] som er så bra. Å gå ut å plukke alene, det er ikke det samme».

Også deltagerne fra Steg for Steg mente de ikke ville drevet med strandrydding om de var alene. En av dem forklarte at: «Det er jo ikke så gøy å gå å plukke søppel alene. Jeg hadde ikke gått og rota i det sivet heller, hadde jeg gått alene!»

For andre var det sosiale ved aktiviteten et uforutsett, men velkomment tillegg til aktiviteten. I intervjuet med «Plogge-gruppa» til Aktiv på Dagtid uttrykker de for eksempel at det var mindre søppel å finne enn de forventet før de startet opp med plastyddingen, men at det var mer sosialt enn forventet også. Spesielt viktig for denne gruppen var den gratis kaffekoppen de fikk på Strand Hotell etter aktiviteten.

Berit: «At vi skulle få kaffe, det hadde vi ikke ventet!»

Stine: «Det var veldig positivt»

Veslemøy: «Jeg fikk helt sjokk!»

Stine: «Vi har jo vært uten jobb og uten kollegaer lenge, så den kaffekoppen den ...»

Pia: «Det med det sosiale, det er viktig her. Jeg har jo vært med ei stund og før var det jo bare på ridninga vi hadde kaffe, det var det eneste sosiale før».

3.2 Naturopplevelsen

Likevel var det sosiale ofte nevnt i sammenheng med andre erfaringer av positiv art. Dette kunne være opplevelsen av å være ute i naturen – altså selve naturopplevelsen, eller det å få tilgang til andre omgivelser enn man normalt sett befant seg i.

En av deltagerne i Way Back, «Vegard» beskrev for eksempel den ukentlige strandryddeaktiviteten som «*helt topp*», spesielt når de fikk sjanse til å ut i båt for å nå strender i skjærgården. «*Dette er høydepunktet i uka. Når jeg hørte at det ble sjans til å ut i båt lysnet jeg opp, har gledet meg til dette*».

Andre deltakere beskrev oppdagelsen av nye steder i naturomgivelsene som positiv i seg selv: «*Jeg hadde ikke vært der før, så det var positivt å gå et sted man ikke har vært før*». – Lydia.

3.3 Fysisk aktivitet

Et annet positivt element ved strandryddingen, var det helsebringende aspektet ved tilgang på «frisk luft» og «trim». Det ble diskutert innad i gruppene hvor stort utbytte de hadde av den fysiske komponenten ved å gå mens man plukker plast, men dette varierte også på hvor mye deltagerne var fysisk aktive fra før. For noen var deltagelsen anstrengende nok i seg selv, man går ofte i noe ulendt terreng, og dekker fort et par kilometer om man holder på et par timer. En av deltakerne beskrev opplevelsen slik:

«Jeg så for meg det skulle bli mye vanskeligere, det er jo fysisk arbeid! Men det gikk fint, jeg fikk energi og jeg ble ikke sliten. Jeg kom hjem og jeg var veldig fornøyd, jeg fikk en god følelse inni meg».

Ikke overaskende synes mange av deltagerne fra Aktiv på Dagtid, hvor trening er en sentral del i tilbudet at trimaspektet i seg selv ble for lavt for at det kunne fungere som «trening». De har dermed valgt å dele opp gruppen i en del som rydder rolig på ett sted, og en annen del som går en hurtigere tur og dekker et større område. For deltakere i den første gruppen var trim-aspektet ikke et viktig element for «god-følelsen». «Stine» fra Aktiv på Dagtid sier for eksempel at; «*Dette her har ikke noe med trening å gjøre i alle fall!*», og «Hilde» kaller aktiviteten «*en rolig avslutning på en fin dag*».

3.4 Øvrige relevante aspekter

Det som også påvirket opplevelsen av aktiviteten var været. Under alle aktivitetene vi observerte var det sol og relativt god temperatur til at aktiviteten pågikk på høst/senhøst. Samtlige organisasjoner valgte å arrangere turene med værforbehold, og flere av initiativtagerne oppga at viktig for dem å gi deltakerne gode opplevelser. Som Ivar uttrykte seg: «*Det skal være kos*».

Konkurranseselementet internt i gruppen ble ikke nevnt som motiverende blant deltagerne, selv om man under aktiviteten gjerne sammenlignet mengden plast man hadde plukket underveis, og kunne komme med spøkefulle kommentarer om hvem som plukket mest, og hvem som fant de største tingene. Enkelte deltagere ble med i trekningen på Kystlotteriet som del av opplegget, og spøkte litt om premiene de kunne vinne, men vi fikk likevel ikke inntrykk av at det var veldig viktig.

4. Strandrydding som arena for sosial inkludering

Tentativt kan vi her si at strandryddingen var lystbetont fordi man fikk oppleve natur, ryddet bort plast og trimmet, samtidig som at det var hyggelig å omgås andre. Når det gjelder denne siste sosiale dimensjonen, handler det om en opplevelse av fellesskap og inkludering på flere nivåer. Vi har delt dette inn i fire nivåer: internt i ryddegruppen; i lokalsamfunnet; i «norsk kultur»; og i en internasjonal bevegelse.

4.1 Intern inkludering i gruppen

Det første nivået er inkludering internt i gruppen. De fleste gruppene møtes jevnlig, enten på strandryddeaktiviteter eller andre arrangert av de respektive organisasjonene. Ofte samkjører deltagerne til aktivitetene, oftest fordi noen mangler sertifikatet for bil. I tillegg var det sjelden at noen gikk alene og ryddet plast, som oftest gikk man to og to, eller flere, i lag. Mens man ryddet, småpratet om smått og stort, både relatert til selve avfallet man plukket, og til andre hverdagslige ting. Det var tydelig at deltagerne var kjent med hverandre, og at disse aktivitetene var et sted man kunne møte andre med litt sammenfallende interesser. Noen fikk også nye bekjenskaper gjennom aktiviteten:

Forsker: «Gikk du alene og ryddet?»

Lydia: «Nei, vi fordelte oss i grupper, litt etter de man kjente fra før, eller kom dit med, jeg ryddet med noen fra skolen»

Forsker: «Kjente du dem fra skolen da?»

Lydia: «Nei, vi ble kjent gjennom prosjektet».

Vi så over at det sosiale aspektet også var rangert som den mest positive erfaringen av de aller fleste, en opplevelse som ble forsterket av relasjonsbyggende aktiviteter som å drikke kaffe eller spise sammen under aktiviteten. Både Steg for Steg, Arendal Voksenopplæring og Way Back organiserte lette måltider og/eller te og kaffepauser for deltagerne, og dette ble også sett på som en del av den positive opplevelsen. I ryddeaksjon med deltakere fra friomsorgskontoret ble det holdt felles lunsj på en lokal kafé sammen med familiemedlemmer. De felles måltidene/kaffedrikkingen fungerte ikke bare som sosialt bindemiddel innad i gruppen, men i flere anledninger også som en av måtene gruppen som helhet ble inkludert i lokalsamfunnet.

4.2 Inkludering i lokalsamfunnet

Vi så over at deltagerne fra Aktiv på Dagtid satte stor pris på kaffen de ble tilbudt gratis av Strand Hotell på Fevik. Selve denne «gesten» fra hotellet, samt hotellets tilretteleggelse for fjerning av plastavfall ryddet av gruppen, bekreftet gruppens positive bidrag til lokalmiljøet

rundt hotellet. Resepsjonistene ville gjøre i stand kanner med kaffe som de satte i den lille salongen vendt mot havet, og gruppen kunne fritt forsyne seg.

I mange tilfeller foregikk strandryddingen sammen med andre frivillige i lokalsamfunnet, som ga mulighet til relasjonsbygging hvis behovet var der. Way Back har for eksempel en fast frivillig båtkyndig pensjonist med seg på de fleste turene, noe som har gitt muligheten til å bli bedre kjent over tid. Under de fleste aktivitetene var det også andre mennesker tilstede i området mens strandryddingen foregikk. På strendene var det mennesker som badet, barn som lekte og mennesker som gikk tur. Forbipasserende og andre turgåere kom ofte med oppmuntrende kommentarer som «*for en jobb dere gjør!*» og «*så flinke dere er!*». Man kan si at det var en form for *resonans* mellom lokalmiljøet og strandrydderne som bidro til opplevelsen av at det man holdt på med var av betydning for samfunnet og naturomgivelsene.

Ploggerne i Aktiv på Dagtid figurerte også i lokalavisen, etter at en journalist møtte opp under aktiviteten for å ta bilder og skrive en reportasje om strandryddingen. Et stort «skrytebilde» med fulle avfallssekker med plast kom på trykk noen dager etterpå. Flere tok også «selfies» med avfallssekkene underveis og etter turen, som de delte på sosiale medier. Responsen de får, er igjen en bekreftelse på at samfunnet setter pris på, og anerkjenner verdien av å ha noen som tar tak i plastproblemet. Vi ser nå at den generelle positive erfaringen da også kan knyttes opp til en følelse av velvære fordi man har gjort noe bra – både for seg selv og samfunnet for øvrig. Man har opplevelsen av å være *til nytte*.

Dette er et aspekt som stod like sentralt i våre intervjuer med deltagerne som det sosiale aspektet, og ble ofte nevnt i sammenheng med andre ting. For eksempel kunne en deltager fra Way Back si: «*Nå blir det deilig å komme hjem etter frisk luft og en god gjerning og god samvittighet, da blir det ekstra godt å slenge seg på sofaen!*». En deltager fra Arendal Voksenopplæring uttalte at «*Det mest positive [med strandryddingen] var å bli kjent med folk, og det å gjøre noe veldig fint for naturen. Det er litt sånn, hva sier man, når du gjør én ting men får to?*» Andre uttalte dette med å være til nytte for noe eller noen som å gi en følelse av å «dra lasset». Kari fra Aktiv på Dagtid uttalte blant annet at «*det føles godt å gjøre nytte for seg, det er fint å kunne bidra litt*».

Ivar fra Steg for Steg kommenterte at «*Det er fint å kunne være med på et samfunnsproblem*», og at strandryddingen gjorde at «*folk føler jo at de er til nytte*». Rolf la til at «*det jo et positivt signal utad også det vi driver med*», og kommenterte på de som hadde stoppet og takket ham for ryddeinnsatsen. For marginaliserte grupper i samfunnet, kan det bety mye å få den sosiale aksepten fra andre. Som Ivar vektla: «*det å få høre - så bra det du gjør - det er det jo mange her som ikke får høre så ofte*».

Samlet sett bidro altså aktiviteten til å skape en følelse av å være til nytte, og aktiviteten kan dermed sies å være meningsbærende på et annet nivå enn kun det personlige eller individuelle. Det at jobben de utførte betød noe for andre også, ble direkte bekreftet

gjennom tilretteleggingen og oppmuntringen rundt aktiviteten. Disse aspektene er videre vesentlige med tanke på at utenforskapsutfordringer ofte medfører en opplevelse av å innta en passiv klientrolle der ens ressurser ikke blir brukt, eller kommer til nytte.

4.3 Inkludering i Norsk «kultur» og samfunn

Denne dimensjonen ved inkludering berørte i hovedsak deltagerne fra Arendal Voksenopplæring. Ikke bare deltok strandrydderne fra denne gruppen gjennom Våre Strender sammen med flere andre frivillige fra Norge og andre steder i verden, men de vektla også hvordan det virket sentralt å forstå hvorfor nordmenn engasjerte seg frivillig i natur og miljø for å bli «norske».

Omar, for eksempel, fortalte hvordan han ikke bare lærte seg bedre norsk av å engasjere seg i Våre Strender, men at han også lærte noe om det «å være norsk». Dette gjaldt både det å spise brødkiver til formiddagsmat, men også noe om hvordan nordmenn for Omar tenker veldig annerledes på samfunnet og naturen enn i hans hjemland: *«Jeg lærte hvordan de norske tenker om naturen. Jeg lærer, og jeg føler det er så positivt, jeg liker godt å jobbe frivillig (...) Det er noe med naturen. Om du kan hjelpe naturen, og gjøre det helt gratis...»*.

I tillegg møtte Omar andre «norske sedvaner», som at man skal ha lav terskel for å kontakte det offentlige om man finner farlige eller mistenksomme objekter i naturen (dette er ikke nødvendigvis sedvane andre steder) *«Vet du, vi fant en boks med [dødningehode] på, og [leder for Våre Strender] ringte politiet, eller kanskje det var noen i fylkeskommunen, så de kunne komme og hente det!»* Dette er for mange nordmenn ikke spesielt bemerkelsesverdig i seg selv, men at man kan benytte seg av offentlige etater for slik type assistanse, er i mange andre land helt utenkelig. Denne assistansen fra det offentlige, kan igjen virke bekreftende på Omars opplevelse av gi et positivt bidrag til det norske samfunnet.

Lydia trakk frem en annen dimensjon, nemlig at strandryddingsaktiviteten gjorde det lettere for henne å komme i snakk med nordmenn. *«Altså, det er vanskelig å komme i kontakt med nordmenn, så når [dette kom] tenkte jeg, yes! Jeg vil være med!»* Om matpausen under aktiviteten hvor flere nordmenn deltok, kunne hun fortelle at: *«Jeg husker vi hadde lunsj, det var veldig populært [ler]. Det var veldig hyggelig, jeg snakket med mange og ble kjent med andre og sånt»*.

Vi ser altså at for denne gruppen, virket strandryddingen inkluderende også kulturelt. I tillegg ser vi at interessen øker ved at dette oppleves som en større, kollektiv sak.

4.4 Inkludering i en nasjonal og global bevegelse

Vi ser en tendens til at deltagerne fikk en følelse av å bidra til en større bevegelse, både nasjonalt og globalt. De fleste hadde fått med seg hvordan problemet med plast var et

globalt problem, og hvordan fattigere land ikke hadde de samme ressursene som vi har til å rydde opp etter seg.

Pia: «jeg tror det kommer en ny lov i FN faktisk, du vet de har FN soldater rundt forbi der det er krig sant? Vel, nå tror jeg de skal få FN soldater på søppel også, sende de ut der det er ille»

Kari: «Ja for det er jo miljøkriminalitet!»

Selv om flere innrømte at det kunne virke litt håpløst å ta fatt på en slik oppgave av global størrelse, virket ikke dette handlingslammende i seg selv, om man bare organiserte seg, eller handlet sammen. Det kan virke som om observasjonen av at mange tok del i en større bevegelse mot plast i naturen, virket samlende og motiverende. Rolf sier det slik: «*Jeg har nok blitt bevisst på det på et nytt plan. Og jeg har vel tenkt – la meg gjøre min del av jobben*». Flere kommenterte lignende aspekter, slik som Lydia her:

«Altså, når du ser så mye søppel når du trodde det var rent her, og du ser så mange som rydder, da tenker du at *dette er viktig! Når det ikke bare er jeg som sorterer...* ikke sant, når man ser at naboen ikke sorterer, så tenker man jo at det ikke er noen vits i».

Det å oppleve å stå sammen virket derfor viktig for troen på at handlingene skulle ha en effekt på noe større enn kun den lokale stranden. Man kan på mange måter si at troen på nytteverdien av en kollektiv, sosial handlingsmåte er noe som tradisjonelt har appellert til nordmenn, nemlig «dugnaden», eller «dugnadsånd». Kari uttrykte det på denne måten:

«Det vi gjør, det blir så smått!! Vi er så grunna nede i... egne [individuelle] verdier, det blir så smått. Men vi må bare gjøre så godt vi kan, stille et eksempel. At alle monner drar er jo mye bedre enn at ingen gjør noe fordi det er håpløst!»

Vi kan gjenkjenne her hvordan man alene kan oppleve å stå litt hjelpeløs ovenfor et slikt massivt globalt problem som plasten utgjør, men at i det å oppleve at vi sammen kan bidra, gjør at man forsøker likevel. Dette gjør man ikke bare ved å rydde en lokal strand, men ved å sette et generelt eksempel til etterfølgelse for andre.

Det å delta i en slik kollektiv bevegelse kan også virke inkluderende på de som opplever å stå utenfor det norske samfunnet. Omar for eksempel, uttrykker det slik: «*alle menneskene her, vi har styrke, vi er sterke sammen, men vi trenger noen til å organisere oss*». Dette kommer også frem når Ivar fra Steg for Steg oppfordrer staten til å appellere til dugnadsånd for å få løst problemet med plast i lokalmiljøet.

Vi ser da fra intervjuene at det å delta sammen om å gjøre noe bedre for andre, dyreliv, mennesker eller naturen og planeten generelt, er en sentral del av «den gode følelsen» denne aktiviteten gir. Dette stemmer også relativt godt overens med teorien om resonans

skissert i kapittel 1.4, hvor individets følelse av at omgivelsenes reagerer på dine handlinger står sentralt.

4.5 Resonans

Denne strandryddingsaktiviteten var tilrettelagt gjennom organisasjoner rettet mot ettervern i rusomsorg, flyktninger i introduksjonsprogrammet, soning av samfunnsstraff og mennesker som står utenfor arbeidslivet grunnet psykiske og fysiske helseplager. Flere av deltagerne hadde lite kunnskap om plastens rolle i økosystemet og dens konsekvenser for biologisk liv før de startet, og tross noen unntak, hadde de fleste av deltagerne aldri deltatt på ryddeaktiviteter i sine nærmiljøer. Deltagerne i dette prosjektet kunne dermed ikke forventes å ha samme egenmotivasjon eller kunnskap som de som tar fatt på «plogging» eller andre former for strandrydding av eget initiativ.

Likevel ser vi av gjennomgangen av empirien over, at deltagerne lot til å oppleve dette som en generelt «givende» aktivitet. De fleste oppga et ønske om å fortsette med slike aktiviteter, og det ble av organisasjonene tatt vel imot som egnede og meningsfulle aktiviteter. Selv om strandrydding i snever forstand kan oppfattes som rent miljøengasjement, ligger attraksjonen i at aktiviteten utgjør et kinderegg av meningsfullhet også på andre måter.

Det å frivillig bruke tid på å plukke andres avfall fra fellesområder er i seg selv en handling som demonstrerer hvor sterk motivasjonen egentlig må være for at mennesker gjør dette uten direkte former for kompensasjon. Strandryddingen kan i tråd med Webers (1974 [1964]) klassifikasjoner for sosiale handlinger appellere til *følelsene* (bekymring for fremtiden, glede ved å være ute i fint vær ol.); *tradisjon* (i form av at man appellerer til «norsk dugnadsånd» eller oppdragelse); *verdier* (altruisme, å gjøre noe uselvisk for samfunnet eller naturen); og være *målstyrt* (herunder eksplisitte og individuelle mål, som å redde dyre- og planteliv, eller fordi man rett og slett synes naturen fremstår penere uten plastavfall: «*Man ser jo at det ikke er fint, jeg skjønner ikke at folk ikke blir irritert!*»).

Men undersøkelsen viser også at strandrydding resonnerer med deltakerne på andre måter. Dette innebærer en opplevelse av egenmestringsevne, og kunne bruke sine ressurser, at aktiviteten gir mening, og at en får tilbakemelding på at ens handlinger har betydning. Dette er i tråd med hvordan Rosa (2017; 2016 i Diaconu, 2017) beskriver *resonans* som en form for gjensidighet mellom det å la seg bli berørt av omverden og handle deretter, og det å få en feedback på at ens handlinger er betydningsfulle (se kap. 1.4). Det handler på denne måten altså om en relasjon mellom individet og sin naturlige og sosiale omverden på mange nivåer. Mangelen på slike relasjoner medfører ifølge Rosa en fremmedgjøring til både de sosiale og naturmessige omgivelsene, karakterisert av utenforskap, avstand og likegyldighet.

I tilfellet med strandrydding skapes denne resonansen på flere nivåer. Vi finner den i deltakernes tro på at de ved sine handlinger kan gi et positivt bidrag til vår tids miljøutfordringer. Strandryddingen opplevdes som en kollektiv innsats og innebar dermed en relasjon til omverdenen på et globalt nivå. Den konkrete og målbare opplevelsen av en ren strand etter endt rydding, bidrar også til en umiddelbar opplevelse av at ens handlinger utgjør en merkbar forskjell i omgivelsene. Det kommer også godt frem når deltagerne uttrykker skuffelse fordi det er litt lite plast og/eller avfall i området de rydder, da minker trolig følelsen av å ha vært til nytte, som Kari og Hilde fint beskriver det når de blir spurt om mengden søppel de plukker har noe å si for hvor god opplevelsen har vært:

Kari: «Det er jo innsatsen som teller, ikke resultatet»

Hilde: «Men vi blir jo litt snøden [snytt] om det ikke er noe!»

(latter fra alle)

Hilde: «Det kan jo bli litt sånn at vi kan tenke - «hva er vitsen» - om det ikke er noe!».

Det handler altså om at tiden man setter av til strandrydding gir et konkret og sansbart resultat, på tross av at ingen rapporterer at selve mengden som er innsamlet har noe å si. Selv om saken på mange måter virker håpløs, skal man forsøke («alle monner drar»).

Vi ser at resonans også skapes mellom individ og samfunn. Dette skjer ved at lokale organisasjoner og statlig policy og praksis oppmuntrer og tilrettelegger for aktiviteten, eller ved at forbigående kommenterer på den flotte jobben man gjør. Dette er kvalitative og konkrete tilbakemeldinger fra mer generaliserte omgivelser, som skaper resonans. Dette bidrar til å skape en tro på at ens handlinger spiller en rolle for andre, at de har verdi også utover egen vinning. For nylig ankomne flykninger som deltok som deltagere fra voksenopplæringen, kunne det også tillegges en dimensjon av kulturell involvering og inkludering i det norske samfunnet, en dimensjon som er svært interessant, men litt på siden av det vi kan tillate oss å diskutere her.

Sist men ikke minst, skapes det nære relasjoner med andre mennesker under strandryddingen. Man jobber mot samme mål uavhengig av individuell motivasjon, ler sammen, deler måltider sammen og deler opplevelser sammen. Strandryddingen skapte grobunn for vennskap, og for nettverk. For mange var dette kjerneverdien i aktiviteten. Strandrydding er dermed et totalt sosialt fenomen som skaper resonans for deltakerne på mange nivåer utover de miljømessige dimensjonene ved det hele.

5. Engasjement om strandrydding

5.1 Engasjement og forkunnskap

For å se hvordan aktiviteten kan forsterke eller endre holdninger og praksis til plast i omgivelsene, har vi forsøkt å kartlegge hvor opptatt deltagerne var av plastavfall og natur før aktiviteten. Det viste seg da at deltagerne oppgitte forkunnskap på feltet var varierende, men samtlige hadde fått med seg nyhetene om plastens effekt på dyrelivet (plasthvalen), mikroplast, og problemet rundt mengden plastavfall generelt. Når vi har kikket på hvilke aspekter som skaper mest engasjement, uavhengig av tidligere kunnskap, var det interessen for dyreliv og biologi som virket til å engasjere mest. Et utdrag fra et av intervjuene med en deltager fra Arendal Voksenopplæring, viser dette:

Lydia: «Ja, jeg visste jo alt hva søppel og sånt gjør i naturen. Men jeg har jo aldri tenkt på at dyr spiser det opp før (...) Naturen er jo et viktig sted for fugler og dyr, det var jo veldig viktig at vi ryddet før fuglene kom, ikke sant».

Forsker: «Så du tenker det er viktigst for dyra?»

Lydia: «Dyra er første punkt. Neste er jo for oss – naturen i sin helhet».

Det ble tydelig gjennom intervjuene at platen fremsto som spesielt ille for miljø og dyreliv, spesielt da mikroplast. Da er det hvordan den tenkes å inngå i det biologiske kretsløpet og ende opp i menneskekroppen som bekymrer mest. Her ser vi hvordan samme deltager, «Lydia», reflekterer over dette med mikroplast.

Lydia: «Vi så jo mye mikroplast på Hove! Eller, det var kanskje ikke helt mikro... (måler ca 0,5 cm med fingrene). Men jeg så en dokumentar på NRK om det, at det er i gensere, i klær og sånt, og at vannet fra vaskemaskinen tar det med seg ut i havet og sånt (...) Man ser jo at det kommer ut i havet og at fisken spiser det, og vi skal jo spise fisken senere!»

Det er altså sentralt for mange av deltagerne å bidra til miljøvern, både for sin egen del, og for naturen i sin helhet. Vi så også at mange trakk motivasjon for plastrydding ut i fra bekymring om hvordan den neste generasjonen skulle få det, om man ikke gjorde noe med problemet. «Omar», for eksempel, sier at: *«Jeg føler at når man renser havet for plast, så er det ikke for meg, det er for den generasjonen som kommer etter oss».*

Dette gjør at mange tenker på andre miljøgifter enn platen, som denne dialogen med gruppen fra Aktiv på Dagtid viser:

Forsker: «Hva er søppel for dere, eller hva reagerer dere mest når deres ser..?»

Alle: «Plast»

Kari: «Plast er jo det verste. Også metall»

[Det nikkes rundt bordet]

Kari: «Det som er skadelig for naturen»

Pia: «[bare tenk på] hvor ille det ser ut i havnebassenget, det er bare slam vet du, det lever jo ikke noe nedi der! De som pusser båtene, de synder mye altså! De må ta i et tak! Og dykkerklubbene burde rydde opp på havbunnen»

Hilde: «Og Båtlakken er jo knallgiftig!»

Vi ser her at flere har en bevissthet rundt hva som kan tenkes å være skadelig for naturen. Men det er da også viktig å nevne at prosjektet selv har bidratt til å øke kunnskapen aktivt hos enkelte av deltagerne gjennom kurs og foredrag fra Våre Strender. Deltagerne fra Arendal Voksenopplæring, for eksempel, hadde før aktiviteten i tillegg sett flere filmopptak av hva plastens nærvær kan forårsake i naturen. Ettersom Raet Nasjonalpark er en viktig hekkeplass for flere sjøfuglarter, hadde enkelte av filmene omhandlet disse artene. Sjøfuglenes skjebne hadde dermed gjort tydelig inntrykk på disse deltagerne. Omar, som hadde sett disse filmene, kunne ivrig gjenfortelle hvordan: *«I en av filmene, så jeg en fugl som tok plastikk opp fra bakken [gestikulerer], og de tror det er en mark, også tar de med seg plastikken og mater barna sine med den!»*. Det gjorde deres innsats ute i nasjonalparken før fuglene kom, ekstra viktig.

Vi ser fra intervjuene at informasjonen om de negative konsekvensene av plast i det biologiske kretsløpet har vekket en del engasjement, men dette gjaldt også annet type avfall, og spesielt når avfallet var et sted det ikke skulle være – i utmark, eller andre steder som erfares som «natur» for deltagerne. For «Ivar», for eksempel, var det viktig å plukke all type søppel opp fra naturen, ikke bare plast. Også for ham virket dyrelivet å være den viktigste årsaken til å rydde opp etter seg i naturen. Ivar sier: *«Mitt fokus er ikke bare på plasten! Kommer det et rådyr rennende og knuser en [flaske], da river det seg opp vet du!»*.

At det var en nasjonalpark de ryddet i, virket ikke å ha noe å si for de fleste deltagerne. «Kari» sier for eksempel at *«det er ikke viktigere fordi det er en nasjonalpark, vi vil ha heile Norge reint vi!»* «Stine» sier: *«Det spiller ingen rolle, det var ikke vi som bestemte det skulle bli Nasjonalpark!»*, og «Ivar»: *«At det er en nasjonalpark tenkte jeg ingenting på. (...) Jeg kunne rydda Sørsvann [lokalt ferskvann] også jeg»*. Likevel kom det frem at enkelte forbandt nasjonalparker med «ren» natur, som «Lydia» forklarer: *«Om du reiser for å se naturen i en nasjonalpark og ser søppel...det henger jo ikke sammen, da vil man få en dårlig opplevelse»*. Engasjementet for plastrydding oppstår med andre ord ikke nødvendigvis fra områdets definisjon som nasjonalpark. Følelser som bekymring eller uro for helse, miljø og fremtid i kombinasjon med kunnskap om plast i kretsløpet, virket heller til å skape engasjement for saken. Likevel hadde denne kunnskapen ikke ført til faktisk praksisendring hos deltagerne før dette prosjektet. Vi skal kikke nærmere på hvilke elementer som kan utgjøre denne overgangen nå.

5.2 Fra engasjement til praksisendring

Hos noen fantes altså et engasjement og et kunnskapsnivå også før strandryddingen, men få hadde engasjert seg frivillig i lignende ryddeaksjoner tidligere, det seg være individuelt eller organisert. Kun enkelte av deltagerne hadde sporadisk plukket opp avfall og/eller plast når de var på tur i områder de frekventerte, men de fleste oppga ikke at de hadde hatt for vane å plukke opp plast i naturen før aktiviteten. Den ene av disse to, hadde deltatt på organiserte aktiviteter spesielt rettet mot plast tidligere. Dette var «Pia», som omtalte seg selv som aktivist, og hadde selv tatt initiativ til strandrydding over en periode på fire år. Pia hadde også engasjert seg politisk i miljøsaker, samt deltatt aktivt i miljøvernorganisasjoner.

Denne motivasjonen for praktisk deltagelse virket derimot til å endre seg for flere av deltagerne etter at de hadde fått fysisk erfaring med plasten i naturen. Omar beskriver slik hvordan han, i sitt hjemland, hverken interesserte seg for eller hadde kunnskap om hva plast og annet avfall gjør med naturen. «*I [hjemlandet] hadde jeg null interesse. Om jeg så søppel i naturen, skogen, i havet - jeg var ikke interessert. (...) I [hjemlandet], så tenker ingen på det, at vi må beskytte naturen*».

Etter strandryddingen hadde han endret holdning til en så stor grad at han mente han nå var en plage i nabolaget der han bodde, fordi han la seg borti naboenes manglende plastsortering, og maste på dem for å bli med på aktiviteten. Denne endringen tilla han en kombinasjon av kunnskap og praktisk erfaring.

Forsker: «Var det filmene dere så eller den faktiske ryddingen som gjorde utslaget tror du?»

Omar: «Å gå ut å rydde. Det er aller mest viktig. Se filmene var også viktig, men du behøver kanskje ikke se slike filmer først, for du er jo norsk, men jeg hadde behov for det også».

Andre beskrev holdningsendringen som en konsekvens av kunnskap og erfaring slik:

Forsker: Du nevnte i sted at du endret holdning etter strandryddingen, kunne du forklart litt nærmere?

Lydia: «Jeg var veldig ivrig i starten, med en gang etter jeg kom til Norge, med sortering og sånn. Men jeg ble enda mer strikt etter dette prosjektet». (...) «Om jeg ser søppel nå (der vi er) så plukker jeg opp eller sier til (kolleger) at de må plukke det opp. Før ville jeg kanskje gjort det fordi det ikke var pent, nå tenker jeg mer hvorfor på et helt annet nivå. Når noe er bare, «ikke pent», så bare overser man det lettere, men når du vet det er viktig, så gidder man rydde, ikke sant.

Kunnskapen er veldig viktig her, du må vite hvorfor du gjør det».

Begge disse eksemplene er hentet fra deltagerne fra Arendal Voksenopplæring som var høyt utdannet i relevante fagfelt. De kan derfor antas å ha god kjennskap til biologiske kretsløp

og hva som kan tenkes å forstyrre dette. Likevel har kunnskapen ervervet gjennom Våre Strenders kurs, samt den praktiske erfaringen med plast i naturen, tydeligvis vært utslagsgivende for deres praktiske deltagelse. For de øvrige deltagerne var også erfaringen med mengden plast innsamlet viktig for engasjementet og for praksis. Alle oppga her gjennom intervjuene å ha hatt litt kunnskap om tematikken før prosjektet, og at kunnskapen i stor grad hentet fra allmennlære og fra media. Likevel var deltagelsen i plastreducerende aktiviteter generelt lav. Det kan derimot tyde på at erfaringen i seg selv under prosjektet, gjorde at de nå hadde endret praksis hjemme, eller kunne være mer tilbøyelige til å fortsette å rydde plast på eget initiativ. Dette begrunnet flere med at erfaringen hadde gjort dem bevisste på et «nytt» eller «annet» plan. «Rolf» og «Ivar» fra Steg for Steg forklarer det slik:

Rolf: «Jeg visste jo fra før hva det gikk ut på, det har jo vært mye i media, mye fokus på det allerede. Også kom jo han [fra Våre Strender] og informerte oss litt. (...) Det [Våre Strender] gjør er at de forteller historier så du får et perspektiv på hvor farlig det er, man blir mer bevisst. Og jeg har blitt flink på én ting etterpå, jeg går jo ikke forbi søppel lenger».

Forsker: «Hva med deg, Rolf, hva tenker du?»

Rolf: «Man blir jo bevisst ute på tur, lar jo ikke noe ligge igjen. I dag for eksempel var det plasthenting [der jeg bor]. Jeg har blitt mye mere bevisst på det selv, jeg plukka med meg og fikk en svær pose, du vet, plastemballasje og sånne plastbeger, når man samler all plasten da [ser man hvor mye det er], så nå har jeg en egen pose til det, hvor jeg samler det opp».

Forsker: «Så du kastet plasten i restavfallet før du ble med på dette?»

Rolf: «Ja, jeg heiv det i restavfallet før, det gjør jeg ikke nå»

Det vi ser over, er at informasjon i kombinasjon med erfaring, resulterte i en ganske substansiell endring, ikke bare i holdning, men også i praksis. For deltagere som oppga å allerede ha ervervet seg gode sorteringsvaner og ellers oppga å være bevisste rundt plastens rolle i naturen, fungerte erfaringen og informasjonen de tilegnet seg gjennom prosjektet som en revitalisering og en «vekker». «Janne» for eksempel reflekterte over at: *«Jeg har nok blitt bedre på å sortere hjemme faktisk, det har jeg. Jeg investerer litt mer i det nå liksom, legger mer sjela i det»*. Kunnskap koblet med erfaring med strandrydding kan altså sies å vekke et engasjement sterkt nok til å endre vaner og holdninger i hverdagen.

6. Hvordan kan strandrydding organiseres som aktivt medborgerskap og inkluderingsprosjekt?

Strandrydding har blitt en populær frivillig aktivitet på globalt nivå, og kan gjennomføres på mange skalaer. Funnene som er beskrevet så langt i rapporten indikerer at strandrydding, med sine kindereggliknende elementer, er en lavterskelaktivitet som kan gi deltakere opplevelser av inkludering og det å være til nytte på flere nivåer. Samtidig påvirkes holdninger og vaner i hverdagen. Men studien viser samtidig at det er en rekke praktiske utfordringer knyttet til å organisere strandrydding som en inkluderingsaktivitet i og utenfor organisasjoner. Dette involverer både behovet for koordinering, fleksible transportløsninger for personer og avfall, tilgang til ryddeutstyr, og avklaringer av ansvarsforhold.

6.1 Behovet for helhetlig koordinering av strandrydding

Når vi identifiserer hva som kan bedre tilrettelegge for et slikt aktivt medborgerskap, finner vi flere ledd med utfordringer. Det mest fremtredende var behovet for koordinering. Dette sammenfalt med hvordan motivasjonen for å «dra lasset» gikk ned når gruppene ryddet i områder som var ryddet fra før. Uten en oversikt over hvilke strender som ryddes når, risikerer altså gruppene å mobilisere mange krefter til det som føles som «ingen nytte». Over så vi Kari og Hilde kommentere på hvordan de følte seg litt «snødne» om det ikke var noe særlig plast å rydde. Vi får også lignende tilbakemeldinger fra de andre gruppene, her fra Steg for Steg:

Ivar: «Det var litt skuffende at vi fant så lite»

Forsker: «Så det blir mer gøy om det er mer søppel?»

Ivar: «Om jeg kan være helt ærlig: hvor lenge kan [man] få folk ut å rydde samme sted? Det kan fort bli litt sånn - her er det jo ikke så mye, da er det ikke så farlig - og da dabber interessen fort av!»

Et godt eksempel er når gruppene samles for å plukke på de mest populære badestrendene, som også brukes ofte som turområder gjennom hele året. Når Aktiv på Dagtid skulle plukke på en stor badestrand i Fevik, for eksempel, opplevde de at de knapt fikk noe i posene sine i det hele tatt. Til og med rundt bålplassen, hvor det erfaringsmessig ligger mange sneiper, er det tomt. Da ble de gående litt hvileløst frem og tilbake, og visste ikke helt hvor de skulle gjøre av seg. Tiden de har til aktiviteten er ikke så lang, og de har allerede organisert en del med samkjøring til stranda.

Instruktøren forteller oss at: «Ikke mye å finne her nei (...) Dette er nok en populær plass å plukke». – «jeg tror denne stranda er adoptert» nikker Kari. Pia kan fortelle at hun selv hadde tatt initiativ til å samle det hun kalte «en gjeng aktivister» til rydde på en populær badestrand i Grimstad. Men så hadde en annen organisasjon allerede vært og ryddet bare noen timer før de kom. «Det var så irriterende, det er så lite organisering!»

Det er altså behov for at noen i området har en oppdatert oversikt over hvor det har blitt ryddet, og hvor det er behov for mer rydding. Våre Strenders ordning med «Adopter en strand» kan her være et nyttig redskap, der hver organisasjon/bedrift velger seg ut et område som de tar hovedansvar for. En annen mer fleksibel løsning er at noen tar ansvar for å holde oversikt og gi organisasjonene informasjon om hvor det er ryddebehov, ved forespørsel. Et tredje alternativ kan være å gå sammen om å arrangere felles strandryddingsaksjoner, for eksempel på faste månedlige dager som enten koordineres som en stafett, eller av én aktør.

I aksjonsforskningsprosjektet i Raet Nasjonalpark spilte organisasjonen Våre Strender en sentral rolle ved å fasilitere strandrydding hos de øvrige aktørene i form av:

- Innledende motivasjonstale for gruppen der gruppen uansett samles
- Følge gruppen ut på ryddeaksjon første gang – sted og tid tilpasses etter gruppens ønske og behov.
- Orienterer på forhånd om regler i forbindelse med kystskippersertifikat (D5 dekkoffiser) og andre forhåndsregler i området (hekketider, vern, osv), samt under aktiviteten om håndtering av farlig eller skadelig avfall.
- Bidra med utdeling av strandryddingsutstyr (nedbrytbare avfallssekker, hansker)
- Bidra med transport av avfallet etter avtale
- Koordinere for inkluderende arrangementer med andre grupper om ønskelig

For gruppene som deltok i samarbeid med Våre Strender, var det dermed litt lettere å tilpasse opplegget, og deltagerne hadde ikke noen kommentarer til hvordan opplegget de hadde fått tilbudt kunne bli bedre. Som Omar beskrev:

«Man må fortsette å ha en til å organisere det, en som [leder av Våre Strender]. (...) Alle oss her, vi har mye styrke når vi står sammen, men vi trenger noen til å organisere oss. Det trenger ikke være ham, det kan være en annen også, men det må være noen som skjønner hvor viktig denne jobben er. Vi har så mye styrke om man bare tilrettelegger for de gode forbindelsene! Altså, jeg husker hvor mye vi plukket, det var sikkert tonnevis! Folk vil komme til å ville jobbe frivillig da»

Spørsmålet er om de ville fortsette å få tilsvarende gode opplevelser når de skal organisere aktivitetene på egenhånd, og dette var også en bekymring hos deltagerne. Steg for Steg for eksempel, var klare på at de ikke ville fortsette å rydde på de mest populære strendene. Dette både fordi det kunne for enkelte oppleves som stigmatiserende, og fordi de uansett ble ryddet ofte. Stigmaet i denne saken kan tenkes å komme av at rusmiljøet i denne kommunen har tidligere påtatt seg oppgaver med å plukke søppel i byens gater, noe som tilsynelatende kunne oppleves som nedverdiggende. Som Ivar uttrykte seg:

«Nå kommer våren, og vi kommer til strendene [nevner en strand i nærheten av et område i kommunen med høy gjennomsnittsinntekt] ... og jeg vil ikke gå der å sende ut et signal til de mødrene på stranda at - her kommer vi og plukker opp etter dere».

Dette kunne man også få inntrykk av gjennom deltagerne fra Aktiv på Dagtid, som helst ville unngå å rydde i sentrum, med mindre de kunne vise at de var frivillige i en organisasjon. En av dem reflekterte over at: «*Man forventer kanskje at andre rydder opp på sånne steder...ikke for å være dømmende, men sånne gatefeiere liksom?*»

Vi ser altså en klar tendens til at det er plast (og annet avfall) i utkantområder, hvor allemannsretten definerer tilgangen, at deltagerne fant det mest «naturlig» å drive strandrydding/plogging.

6.1.2 Transport av ryddemannskap og plastavfall

I sammenheng med koordinering er det også et tydelig behov for bedre organisering av transport, både av mennesker som vil delta på ryddeaktiviteter på områder de ikke kan nå på egenhånd, og av avfallet de samler under aktiviteten.

Enkelte deltagere hadde hverken tid eller fysikk til å nå frem til de buktene og vikene hvor det var mer plast å hente. Disse områdene er da ofte også litt vanskelig tilgjengelig for mennesker som har smerter i ledd eller ellers har nedsatt bevegelse. Transport til øyer i skjærgården krever på sin side ofte egen båt, som etter loven må føres av en person med Kystskippersertifikat (D5 Dekksoffiser). Sertifikatet krever blant annet teoretisk utdanning, maritimt radiosertifikat, sikkerhetskurs for sjøfolk på 50-80 timer, 40 timer medisinsk behandling, og har relativt høye fartstidskrav på kommersielle fartøy. Dette kravet utgjør dermed en betydelig utfordring i forhold til aktivitetene. I noen tilfeller har man som en løsning funnet en frivillig med nødvendig sertifikat.

Avfallet som samles må også transporteres til en gjenvinningsstasjon. Mange av aktørene hadde laget egne avtaler med Agder Renovasjon, Avfall Sør og Skjærgårdstjenesten knyttet til dette. Mange rapporterte at avfallshåndteringsbiten i verste fall utgjorde en viss barriere for strandrydding som egnet aktivitet. Det ble uttrykt et savn av flere søppeldunker utenfor

sentrum. Ingen syntes så mye om å måtte ta med seg avfallet hjem i egen lomme, sekk eller bil.

6.1.3 Enkel tilgang på ryddeutstyr

Det kom tydelig frem i intervjuene at tilgangen på ryddeutstyr burde være bedre. Steg for steg, for eksempel, kunne godt tenke seg bøtter å ha glassflasker og lignende oppi (disse kan ikke sorteres sammen med plasten og restavfallet). I tillegg kunne de godt hatt behov for en gripeklo til å plukke opp ting med for å skåne ryggen. En sentral hvor de bare kunne komme innom og hente slikt utstyr hadde gjort det mye lettere, mente de. «*Også en kopp kaffe når man leverte det inn igjen*», la Ivar til.

Pia, som har erfaring fra plastydding fra andre kommuner, synes sin nåværende hjemkommune kunne tilrettelagt for private initiativer mye bedre. Hennes tidligere hjemkommune opplevdes som mer engasjert, «*og fått i stand slik at man bare kunne hente ryddeutstyr fra kommunen!*» Hun forteller at i sin nåværende bostedskommune står det på internett at man bare kan hente ryddeutstyr, men når hun kommer for å hente det, opplever hun å bli møtt med lite oppmuntrende personale, som «*ikke vet noen ting om det*», eller at hun opplever å komme til feil tid «*[han som er ansvarlig for dette] er ikke her i dag, du burde sagt ifra litt før!*». Dette gjør Pia veldig oppgitt, og hun mener at kommunen har en rolle i å tilrettelegge– «*for oss som rydder litt ad hoc*».

Dette bringer oss over på neste punkt som kom klart frem i intervjuene, nemlig kommunens rolle i å tilrettelegge for, men ikke i å kreve denne formen for frivillighet.

6.2 Ansvarlighet, motivasjon og plikt

Det ble diskutert i intervjuene hvem som ble ansett å ha ansvar for at avfallet ble fjernet fra naturen generelt. Det at staten i reell forstand har ansvaret for å forvalte nasjonalparken, for eksempel, vekket ikke noe særlig tillit hos deltagerne.

Kari: «om vi tenker at det er staten som har ansvaret... nei da er jo løpet kjørt. Man må plukke opp etter seg selv»

Hilde: «jeg lærte mine egne unger å plukke opp etter seg, dette har med holdninger å gjøre»

Faktisk kunne bevisstheten rundt den statlige forvaltningen av parken skape mindre motivasjon hos deltagerne:

«Nasjonalparken, det er der [Våre Strender] burde la plasten ligge! [Man] burde ikke være avhengige av frivilligheten for å gjøre det. Det jo statlig eid, det er deres eiendom, det er faktisk de som burde spurt organisasjonene om de ville bidra – og

vet du – hadde de spurt meg så måtte de nok opp med lommeboka! De hadde ikke tenkt på naturen, de hadde bare tenkt på å trekke folk (til parken)»

Dette gjaldt også om kommunen skulle begynne å kreve noe av sine innbyggere, og viser helt klart hvordan en opplevelse av plikt skaper en helt annen innstilling til å rydde opp plast og annet avfall man selv ikke har eierskap til.

Rolf forklarer det som om at følelsen av glede vil gå tapt om man fikk beskjed om å rydde av stat, fylke eller kommune. «*(Om kommunen ber oss rydde), da blir det jo tvang, og da er det jo ikke noe gøy heller!*» Dette går også igjen hos de andre deltagerne, som en av dem uttrykte seg: «*Politikerne må gjerne delta sammen med oss aktivister, men de kan ikke be oss andre gjøre det for dem, [da] blir det jo helt kommunisme!*»

For å løse dette kom det flere forslag fra deltagerne. En deltaker mente at staten kan ta noen enkle grep, ved å tilrettelegge eller oppfordre til dugnader hvor organisasjoner og lag kunne få utbetalt en viss sum for sin innsats. Andre foreslo en panteordning på plasten, eller et stort lotteri hvor man kunne vinne opplevelser eller turer. Men gjennomgående var ønsket om en generell tilretteleggelse for at man kunne ta fatt på oppgaven når og hvor man hadde lyst – det lystbetonte virker dermed avgjørende her for deltagelse.

Siden 2018 har Fylkesmannen fått en koordinerende rolle i samarbeidet mellom kommune, interkommunale selskap, privat og frivillig sektor og relevante statlige instanser om opprydding av marin forsøpling (Meld. St. 45 (2016-2017) *Avfall som ressurs – avfallspolitikk og sirkulær økonomi*). Dermed bør det være mulig å inngå i en dialog med Fylkesmannen i de ulike regionene om hvordan man på best mulig måte kan tilrettelegge for inkluderende strandryddingsaktiviteter på tvers av organisasjoner og aktører.

7. Konklusjon

Aksjonsforskningsprosjektet indikerer at strandrydding, med sine kindereggende elementer, er en lavterskelaktivitet som kan bidra til å gi deltakere opplevelser av inkludering og det å være til nytte på flere nivåer. Ved siden av de miljømessige implikasjonene av aktiviteten, bidrar den til naturopplevelser, folkehelse (e.g. trim, spaserturer og *plogging*), kreativ utfoldelse (e.g. fotografier, plastskulpturer og *plastassemblages*³ som deles på sosiale medier og kunstutstillinger), og sosialt samvær (både fysisk og virtuelt, og på flere nivåer). Sosiale medier gir også frittstående, individuelle strandryddere en mulighet til å oppleve seg som del av en verdensomspennende bevegelse. På denne måten kan strandrydding slik sett oppleves som en form for inkludering, en motvekt mot utenforskap, og som en meningsfull aktivitet på mange plan.

Strandrydding fremstår i denne sammenheng som et interessant eksempel på aktivt medborgerskap (Guribye, 2016; Torfing et al., 2016). Bevegelsen oppstår *bottom-up* og ikke *top-down*, det vil si at initiativet kommer primært fra innbyggerne selv, og ikke myndighetene. Dette er i kontrast til for eksempel *Big Society* satsingen i Storbritannia, der myndighetenes top-down ambisjoner aldri virkelig slo rot i befolkningen (Civil Exchange, 2015). I tilfellet med strandrydding har innbyggere, myndigheter og i økende grad private bedrifter en felles agenda, et felles mål. Saken fremstår som en samlende kampfane omtrent uten politisk dissidens, noe som er relativt unikt i seg selv. Hver aktør bidrar med sine ressurser og kompetanser, og alle bidrag er betydningsfulle.

Samtidig som at individuelle innbyggere og frivillige organisasjoner er ute på strendene og rydder, støttes dette opp av private bedrifter som for eksempel kutter bruk av engangsplast, skaper nye produkter av resirkulert havplast, gir gratis kaffe til strandryddere, eller går sammen om finansiering av strandrydding (e.g. Handelens Miljøfond). Myndighetene på sin side finansierer også strandrydding og skaper resonans for engasjementet gjennom lovendringer på området og så videre. Klima- og miljødepartementet har for eksempel bedt Miljødirektoratet utrede tiltak for å redusere bruken og miljøkonsekvensene av engangsartikler i plast. Samtidig tar regjeringen sikte på å innføre en produsentansvarsordning der produsenter og importører av utstyr som brukes i fiskeri- og oppdrettsnæringen får et ansvar for produktene gjennom hele livsløpet (Meld. St. 45 (2016-2017) *Avfall som ressurs – avfallspolitikk og sirkulær økonomi*). Det motsatte – at man opplever mangel på oppfølging fra myndighetene, kan i seg selv virke demotiverende. Det er nærliggende å tenke at strandrydding som en såpass populær frivillig aktivitet neppe vil vedvare uten betydelige lovendringer fra myndighetenes side i retning av å redusere mengden av plast som ender opp i havet. Det aktive medborgerskapet vil med andre ord neppe være bærekraftig uten denne typen samskaping mellom sektorer.

---

³ En *assemblage* er en type maleri der man også bruker fysiske objekter som en del av komposisjonen.

For det andre oppleves strandryddingen som *frivillig*, ikke som et *krav*. Denne typen frivillighet er ikke noe man kan «presse ned over hodet» på innbyggerne (LaCour, 2014; Guribye, 2016). Dette er ikke minst viktig med tanke på å unngå stigmatisering av målgruppen i denne undersøkelsen, noe som vi har sett at deltakerne selv poengterte. Det ville slik sett neppe være en god idé å «sette» personer som står ovenfor utenforskapsutfordringer til å plukke opp (andres) søppel. Selv for personene som soner samfunnsstraff, er aktiviteten selvvalgt blant andre alternativer, og som en av dem uttrykte seg: «Jeg ville gjort dette uansett jeg». Deltakerne var likevel opptatt av grenseoppganger mellom frivillig engasjement og statlig ansvar i nasjonalparken, og var til en viss grad ambivalente til denne oppgaven der staten har det formelle ansvaret.

For det tredje viser undersøkelsen at denne formen for aktivt medborgerskap henger sammen med at strandryddingen er et kinderegg av meningsfullhet for deltakerne på mange ulike måter. Det at en og samme aktivitet både har miljømessige, folkehelsemessige, sosiale og kreative dimensjoner er noe av det som skaper resonans for deltakerne. På samme måte som hos småbøndene i Nord India (se kap. 1.4), viser vår undersøkelse at endringsprosesser fordrer *resonans* med lokale verdier, erfaringer, behov og forståelser på flere nivåer (Kvanneid, 2018). Samtidig gir strandrydding resonans hos deltakerne i kraft av positiv feedback fra omgivelsene. Ikke bare opplever man at strendene er fysisk rensket for plast etter ryddingsaksjonen, men lokalsamfunnet tilbyr gratis kaffe som et klapp på skulderen. Slike prosesser kan være med på å motvirke opplevelsen av utenforskap og fremmedgjøring (Rosa, 2017a).

Strandryddingen involverer også en høyst kroppsliggjort erfaring med miljøendringer, som bidrar til å fremme videre engasjement. Dette er i tråd med forskning som har vist at kunnskap og forståelse om omfanget og dynamikken mellom menneske, miljø og klima ikke er tilstrekkelig for konkret endring i praksis. Norgaard (2011) argumenterer for at kunnskapsnivået om miljø og forurensing har vært høyere i Norge over lengre tid enn i de fleste andre sammenlignbare land, uten at dette nødvendigvis har skapt større grad av mobilisering. Dette kan henge sammen med en mangel på kroppsliggjort erfaring med den teoretiske kunnskapen på området - at man ikke har følt klima- og miljøendringer på kroppen i stor nok grad til å agere (Chakrabarty, 2009). Plast som samler seg langs kystlinjen, obduksjon av mageinnholdet på strandete hvaler og observasjoner av fugler som har viklet seg inn i garnrester på land er slik sett utvetydige og håndfaste tegn på miljøendringer. Det å selv bruke tid og energi på å rydde opp plastbiter langs kysten gir en ytterligere kroppsliggjort erfaring med problemet som ser ut til å bidra til holdningsendring.

Undersøkelsen støtter opp under tidligere forskning som har vist at bruk av nasjonalparkområder ikke bare handler om naturvern, men også kan ha betydelige sosiale og helsemessige dimensjoner (Wolsko et al., 2016; Gonzalez et al., 2009; Wells & Evans, 2003; Park & Mattson, 2009); Taylor & Kuo, 2009; Hartig, 2008; Shinew et al., 2004). At et naturområde transformeres til en nasjonalpark skaper ikke nødvendigvis engasjement i seg selv. Men naturområdene i en nasjonalpark kan som vi har sett fungere som en ramme for

inkluderende aktiviteter som gir mening på mange nivåer. Undersøkelsen antyder slik sett at strandrydding har et betydelig velferdsmessig potensiale ved siden av beslektede satsinger som *Inn på tunet* og *Grønn omsorg*.

På bakgrunn av dette aksjonsforskningsprosjektet kan det dermed for det første anbefales å utforske strandrydding som en inkluderingsaktivitet for personer som av ulike årsaker står ovenfor utenforskapsutfordringer. Ved hjelp av større koordinering innenfor en kommune eller region, er det et potensial for å organisere strandryddingsaktiviteter på tvers av organisasjoner og sammen med andre frivillige for å tilrettelegge for den sosiale dimensjonen ved aktiviteten i enda større grad. Her kan det utforskes hvilken rolle Fylkesmannen kan spille i slikt arbeid, ettersom Fylkesmannen har fått det formelle ansvaret for å koordinere oppryddingsarbeidet i de ulike regionene.

For det andre gir det mening i å betrakte strandrydding som et av de fremste eksemplene på *aktivt medborgerskap* i moderne tid. Casen viser at snarere enn å forsøke å *fremme* eller *skape* aktivt medborgerskap *top-down*, bør myndighetenes oppgave i et samskapingsperspektiv være å tilrettelegge for denne typen *bottom-up* initiativer der de oppstår.

Referanser

- Berget, B. Krøger, E. & Thorød, A. B. (2018). *Antrozoologi. Samspill mellom dyr og menneske*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Brandtzæg, B.A. & Haukeland P.I. 2012. *Naturarven som verdiskaper*. Statusrapport 2011. TF-notat 21/2012.
- Chakrabarty, D. (2009). *Breaking the Wall of Two Cultures. Science and Humanities After Climate Change*. Falling Walls Lecture. <http://www.falling-walls.com/videos/Dipesh-Chakrabarty--1225>, accessed October 30, 2015
- Civil Exchange. (2015). *Whose society? The final Big Society Audit*. London: Civil Exchange.
- Cozar, A., Echevarria, F., Gonzalez-Gordillo, J.I., et al. (2014). Plastic debris in the open ocean, *Proceedings of the National Academy of Sciences* 111(28): 10239-44.
- Devereux, P. (2008). International volunteering for development and sustainability: Outdated paternalism or a radical response to globalization? *Development in Practice*, 18(3): 357–370.
- Diaconu, M. (2017). Engagement and Resonance: Two Ways Out of Disinterestedness and Alienation. *ESPEs. Journal of Society for Aesthetics in Slovakia*, 6(2): 40-49.
- Eimhjellen, I. & Loga, J. M. (2017). *Nye samarbeidsrelasjoner mellom kommuner og frivillige aktører. Samskaping i nye samarbeidsforhold?* Rapport 2017:9. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Emerson, R. M., Fretz, R. I. & Shaw, L. L. (1995). *Writing Ethnographic Fieldnotes*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Eunomia (2016). *Plastics in the Marine Environment*. Report. Bristol: Eunomia.
- Folkestad, B., Christensen, D.A., Strømnes, K., Selle, P. (2015). *Frivillig innsats i Noreg 1998-2014*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Gall, S.C. & Thompson, R. C. (2015). The impact of debris on marine life. *Marine Pollution Bulletin*. 92 (1–2): 170-179.
- Geyer, R., Jambeck, J. R. & Law, K. L. (2017). Production, use and fate of all plastics ever made. *Science Advances*, 2017;3: e1700782
- Gonzalez, M., Hartig, T., Patil, G., Martinsen, E., & Kirkeveld, M. 2009. Therapeutic horticulture in clinical depression: a prospective study. *Research and Theory for Nursing Practice*, 23(4): 312–328.

Guribye, E. & Mydland, T.S. (2018). Escape to the island: International voluntary engagement on Lesbos during the refugee crisis. *Journal of Civil Society*, 14(4): 346-363.

Guribye, E. (2017a). Co-creation of linking social capital in 'Municipality 3.0'. *Journal of Civil Society*, 14(1): 77-93.

Guribye, E. (2017b). *Folk møter folk. Sosial nettverksbygging i introduksjonsprogrammet for flyktninger*. FoU Rapport 1/2017. Agderforskning.

Guribye, E. (2016). *Mot 'Kommune 3.0'? Modeller for samarbeid mellom offentlig og frivillig sektor: Med hjerte for Arendal*. FoU Rapport 3/2016. Agderforskning.

Hartig, T. 2008. Green space, psychological restoration, and health inequality. *Lancet* 372 (9650):1614–1615.

Helmersen, M., Berget, B. & Guribye, E. (2018). *Aktiv på dagtid. Fra å overleve til å leve igjen*. FoU rapport 2/2018. Agderforskning.

Jakobsen, M., & Andersen, S. C. (2013). Coproduction and Equity in Public Service Delivery. *Public Administration Review*, 73(5), 704–713.

Jambeck, J.R., Geyer, R., Wilcox, C., et al. (2015) Plastic waste inputs from land into the ocean, *Science*, 347(6223):768–771

Kismul, L. Kogstad, R. (2018). Inn på tunet - innhold, brukergrupper og kvalitetssikring. I: Berget, B. Krøger, E. & Thorød, A. B. (Red.). *Antrozologi. Samspill mellom dyr og menneske*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kvanneid, A. J. (2018). *Waterworn. Climate Change Resonance in the Shivalik Hills of North India*. Avhandling for graden Philosophiae Doctor (Ph.D) i sosialantropologi ved Universitetet i Bergen.

Kvåle, G. (2015). Klimaendringer Vil Gi Større Helseproblemer Enn Tobakk. I Norsk Helseinformatikk (NHI). Intervjuet av Merethe Kvam. <https://nhi.no/forskning-og-intervju/klimaendringer-vil-gi-storre-helseproblemer-enn-tobakk/>, accessed November 6, 2018

LaCour, A. (2014). *Frivillighedens logik og dens politik. En analyse af den personrettede frivillige sociale indsats og statens frivillighedspolitik*. Frederiksberg: Nyt fra samfundsvidenskaberne.

Larsen, I.B., Øian, H., Gjertsen, A., Magnussen, T., Andersen, O. & Johansen, T. 2013. *Verdiskaping i randsonen av norske verneområder – lokale og regionale praksiser*. Nordlandsforskning. NF-rapport nr. 3/2013.

Law K.L, et al. (2010) Plastic accumulation in the North Atlantic subtropical gyre. *Science* 329(5996):1185–1188.

Lee, T. M., Markowitz, E. M., Howe, P. D., Ko, . Y. & Leiserowitz, A. A. (2015). Predictors of public climate change awareness and risk perception around the world. *Nature Climate Change*, 5: 1014–1020.

Lovett, F. N. 1997. *National Parks. Rights and the Common Good*. Lanham: Rowan & Littlefields Publishers Inc.

Macduff, N. (2005). *Societal Changes and Rise of the Episodic Volunteer, Emerging Areas of Volunteering*. Indianapolis: Arnova Occasional Paper Series, 1 (2).

Magnussen, T (et al.) 2011: *Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet –rapport frå sluttevalueringa*. NF-rapport 5/2011, Bodø: Nordlandsforskning.

Nisbet, M. C. (2009). Communicating Climate Change: Why Frames Matter for Public Engagement. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development* 51(2): 12–23.

Norgaard, K. M. (2011). *Living in Denial: Climate Change, Emotions, and Everyday Life*. Cambridge, Massachusetts, London, England: MIT Press.

Olsen, T.S & Jentoft, N. (2013). *En vanskelig start. Om tidlig innsats og tverretattlig samarbeid for å forebygge ung uførhet*. FoU fapport nr. 6/2013. Agderforskning.

Olsen, T.S., Jentoft, N. & Jensen, H.C. (2009). *Et liv jeg ikke valgte. Om unge uføre i fire fylker*. FoU rapport nr. 9/2009. Agderforskning.

Park, S.-H. & Mattson, R. 2009. Ornamental indoor plants in hospital rooms enhanced health outcomes of patients recovering from surgery. *Journal of Alternative and Complementary Medicine* 15(9):975–980.

Pham, C.K., Ramirez-Llodra, E., Alt, C.H.S., et al. (2014). Marine Litter Distribution and Density in European Seas, from the Shelves to Deep Basins, *PLoS ONE*, 9(4):e95839

Rochester, C., Paine, A. E., Hewlett, S. & Zimmeck, M. (2010). *Volunteering and Society in the 21st Century*. London: Palgrave Macmillan.

Rosa, H. (2014) Harmut Rosa Talks about His Concept of “Resonance” . Presentasjon ved Degrowth konferansen, Leipzig. <https://www.youtube.com/watch?v=XCLPpU0hSUw>, accessed April 9, 2017.

Rosa, H. (2017a). The Crisis of Dynamic Stabilization and the Sociology of Resonance. Interview by Eli Zaretsky. <http://www.publicseminar.org/2017/01/the-crisis-of-dynamic-stabilization-and-the-sociology-of-resonance/>, accessed March 14, 2017.

Rosa, H. (2017b). Stabilization, the Triple A - Approach, and the Resonance Conception of the Good Life. *Questions de communication*, 31, 437-456.

Ryan, P.G., Lamprecht, A., Swanepoel, D., and Moloney, C.L. (2014) The effect of fine-scale sampling frequency on estimates of beach litter accumulation, *Marine Pollution Bulletin*, 88 (1–2): 249–254

Schmidt, C., Krauth, T. & Wagner, S. (2017). Export of Plastic Debris by Rivers into the Sea. *Environ. Sci. Technol.*, 51(21): 12246–12253. DOI: 10.1021/acs.est.7b02368

Schulpen, L. & Huyse, H. (2017). Editorial: Citizen Initiatives for Global Solidarity. The New Face of European Solidarity. *Forum for Development Studies*, 44(2): 163-169.

Schuyler, Q., Hardesty, B. D., Wilcox, C. & Townshend, K. (2013). Global Analysis of Anthropogenic Debris Ingestion by Sea Turtles. *Conservation Biology*, 28(1):129–139.

Shinew, K., Glover, T., & Parry, D. 2004. Leisure spaces as potential sites for interracial interaction: community gardens in urban areas. *Journal of Leisure Research* 36(3):336–355.

Taylor, A. & Kuo, F. 2009. Children with attention deficits concentrate better after a walk in the park. *Journal of Attention Disorders* 12(5):402–409.

Torfin, J., Sørensen, E. & Røiseland, A. 2016. Samskapelse er bedre og billigere. *Stat og styring* 1/2016: 10-14.

Tvinnereim, E. (2018). *Plastic cleanup: attitudes and action*. NORCE. Presentasjon, Straume, Sotra, 26 April 2018.

Ulrich, J. (2016). *Samskabelse – en typologi*. Art 2016-001. Clou Skriftserie. VIA University College.

Van Eijk, C., & Steen, T. P. S. (2014). Why People Co-Produce: Analysing citizens' perceptions on co-planning engagement in health care services. *Public Management Review*, 16(3), 358–382.

Wells, N. & Evans, G. 2003. Nearby nature, a buffer of life stress among rural children. *Environment & Behavior* 35(3):311–330.

Wilcox, C., E. van Sebille and B.D. Hardesty (2015) Threat of plastic pollution to seabirds is global, pervasive, and increasing. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112: 11899–11904.

Wolsko, C.; Marino, E.; Doherty, T.J.; Fisher, S.; Green, A.S.; Goodwin, B.; Reese, R.; & Wirth, A. 2016. Classification of social-ecological systems of access: A multidisciplinary strategy for assessing the social dimensions of sustainability. *Sustainability: Science, Practice, & Policy*, 12(1).

World Economic Forum (2016). *The New Plastics Economy. Rethinking the future of plastics*. Report. Geneva: World Economic Forum

Vedlegg: Intervjuguide

Deltar fra hvilken organisasjon:

Har ryddet strender via organisasjon før?

Hvor lenge/mange ganger:

Kjennskap/forventinger

Fortell litt om hvorfor du var på strandrydding?

Hva tenkte du når du ble spurt om å bidra?

Hva så du for deg skulle skje?

Ble det slik du forventet? (På hvilken måte)

Opplevelse av strandrydding

Beskriv hvordan opplevelsen av å plukke plast var for deg
(få frem: gikk alene, i gruppe, gikk langt/kort, plukket mye/lite osv)

Hva likte du best?

Hva var negativt?

Hva kunne vært bedre?

Opplevelse av Raet Nasjonalpark (der relevant)

Fortell litt om området dere plukket plast og søppel i?

Hva betyr «nasjonalpark» for deg?

Hva synes du en nasjonalpark skal tilby/være?

Hva tenker betyr det for området dere ryddet i at det er blitt en del av Raet Nasjonalpark?

Hva kan det bety for folk som besøker disse stedene?

Hva betyr det for omgivelsene at det er en nasjonalpark? (dyr/natur)?

Kartlegge motivasjonsfaktorer - miljøbevissthet

Hva utgjør «søppel» for deg?

Når blir søppel et problem?

Hva betyr det for deg å finne søppel i en nasjonalpark?

Hva tenker du om nyhetene om plast i havet?

Hva tenker du når jeg sier mikroplast?

Hvem eller hva burde ta ansvaret for plast/annet avfall i utmark/omgivelser?

Hva tenker du om å bli bedt om å delta som privatperson?

Endring i holdninger?

Hva betydde denne erfaringen for deg?

Hva får ny informasjon om plastavfall deg til å tenke/føle?

Hva tenker du om din rolle/betydning i å holde naturen fri for plastavfall/annet avfall?

Ville du gjort dette igjen?
(Hvorfor/hvorfor ikke?)